

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

MAYIS 1970

İÇİNDEKİLER :

İstanbul'un Eski Bayram Yerleri	M.Şakir ÜLKÜTAŞIR
Ağır Basan	Şahver KAYA
Anadolu'da Seyirlik Köylü Oyunları — VII —	Metin AND
Türk Atasözlerinde Çocuk	Kemal AYALDI
Acıpayam Dolaylarında Söylenen Bir Gelin Yası	Süleyman UĞUR
Gölpınarlı Ne Söylüyor, Ne Yapıyor? — 3 —	Cahit ÖZTELLİ
Geç Kalmış Bir Cevap — I —	Hikmet DİZDAROĞLU
Türk Tarım Folkloru'na Giriş	Azmi GÜLEÇ
Karagöz - Hacıvat ve Arkeolojik Hakikatler	Gülşen DİKTÜRK
Karadeniz Maçka'dan İnanışlar	Şükür GÖRMÜŞ
Muhacir Kadıköy Yemekleri	Erdem YÜCEL
Şair Abbas	Nizamettin ONK
İstanbul Liseleri Halk Oyunları Yarışması — Şişli Terakki Lisesi'nin Düzenlediği İstanbul Lise ve Dengi Okullar Folklor Şenliği	Üstün GÜRTUNA
T. Folklor Kurumu Yıllık Kongresi	TFA
Kazankaya Efsanesi	Muammer ERKİLİÇ

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 250

KURUŞ : 125

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

129

tasarruflarınızı
değerlendirmek için
size
yol gösterecek ışık

HER YERDE HER ZAMAN
T.C.ZİRAAT BANKASI
olacaktır

23 Subat 1971

Devlet Nüshası

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

MAYIS 1970

İÇİNDEKİLER :

İstanbul'un Eski Bayram Yerleri	M.Şakir ÜLKÜTAŞIR
Ağır Basan	Şahver KAYA
Anadolu'da Seyirlik Köylü Oyunları — VII —	Metin AND
Türk Atasözlerinde Çocuk	Kemal AYALDI
Acıpayam Dolaylarında Söylenen Bir Gelin Yası	Süleyman UĞUR
Gölpınarlı Ne Söylüyor, Ne Yapıyor? — 3 —	Cahit ÖZTELLİ
Geç Kalmış Bir Cevap — I —	Hikmet DİZDAROĞLU
Türk Tarım Folkloru'na Giriş	Azmi GÜLEC
Karagöz - Hacivat ve Arkeolojik Hakikatler	Gülşen DİKTÜRK
Karadeniz Maçka'dan İnanışlar	Sükür GÖRMÜŞ
Muhacir Kadıköy Yemekleri	Erdem YÜCEL
Şair Abbas	Nizamettin ONK
İstanbul Liseleri Halk Oyunları Yarışması — Şişli Terakki Lisesi'nin Düzenlediği İstanbul Lise ve Dengi Okullar Folklor Şenliği	Üstün GÜRTUNA
T. Folklor Kurumu Yıllık Kongresi	TFA
Kazankaya Efsanesi	Muammer ERKİLİC

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 250

KURUŞ: 125

Yuvanızda

ARÇELİK

rahatlığı

Kendi sahasında Türkiye'nin en güçlü ve modern teşkilatını kurarak batı seviyesindeki tesislerinde senelerdenberi çeşitli elektrikli ev aletleri imal eden ARÇELİK, bunları en uygun fiyatlara satın alabilme imkânını halkımıza sağlamış bulunuyor. Eskiden vitrinlerde seyredilen buzdolabı, çamaşır makinası, süpürge, gaz sobası, ARÇELİK'in seri imalat imkânları sayesinde bugün en mütevazı Türk yuvasında dahi sevinçle kullanılıyor... Türk halkının mutluluğunu sağlıyor.

ARÇELİK

(Yeni Ajans : 2348 - 50)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AGUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 250

MAYIS 1970

YIL : 21 - CİT : 12

İstanbul'un Eski Bayram Yerleri

Yazan : M. Şakir ÜLKÜTAŞIR

Eski İstanbul bayramlarının zikre değer bir tarafı da, çocukların -hattâ bu arada büyüklerin de- toplanıp eğlendikleri, memleketi (mahalli) oyunlarını oynadıkları "Bayram Yerleri" dir. Buralar, başlı başına birer âlem. Kendine göre bir özelliği, tıflâne bir zevki, heyecanı vardı. Hüseyin Rahmi Gürpınar, Osman Cemal Kaygılı,ERCÜMENT EKREM TALU, Sermet Muhtar Alus ve bilhassa Ahmet Rasim, eski bayramları ve bayram yerlerini kudretli kalemleriyle tasvir eden yazarlarımızdır.

Eski İstanbul'un en ünlü ve belli bayram yerleri; İstanbul tarafında Fatih, Vefa, Yenibahçe, Edirnekapi, Aksaray, Yedikule, Kadirga - Cinci Meydanı; Üsküdar'ın Doğancılar (1), Bülbülderesi, Nuhkuyusu (Harmanlık), Haydarpaşa ve Kadıköy'de Kuşdili Çayırıları; Beşiktaş'ın İhlamur, Yenibahçe; Tophane'de Sakabaşı, Çukurcuma, Sormagir; Kasımpaşa'da Kulaksız, bilhassa Tabakhane Meydanı idi.

Ekseriyetle geniş birer meydan olan bu bayram yerlerinde çocuklar, muhtelif yerlere sırayla kurulmuş asma salıncaklarda (beşiklerde) sallanırlar, dönme dolaplarda yükselip alçalırlar, kayık salıncaklarında kolan vururlar, atlıkarınca (karaca)larda arabalara koşulmuş- tahtadan at, karaca ve arslanlara binip, bir eksen etrafında, on - onbeş dakika fırl fırl dönerlerdi. Atlıkarıncaların üstü çadırvari, kenarları bir bırımda ile örtülü olurdu.

Ayrıca, eyerleri süslü atlara, merkeplere; gene üstleri püsküllerle süslü tenteli arabalara binip gezerler; küçüklü - büyüklü çadırlar içinde türlü hünerler gösteren tulü-

atçı paskalları, hokkabazları, kısmen açıkta ip canbazlarını büyük bir merak ve zevkle seyredilerdi. Hele tulûat kumpanyası çadırının ön tarafındaki yüksek yere çıkan yüzü boyalı paskalın "Haydi başlıyor, başlıyor; acele edin, her şey içerde" feryadları üzerine, gümüş bir kuruşu, ya da dört tane onparalığı toka eden çocuk içeriye girerdi. Gösterilen hünerler, oyunlar basit ve maskaralıktan öteye geçmezdi.

Bununla beraber tulûatçıları, canbazları, hokkabazları arasında bir de, etrafı renkli bezlerle çevrilmiş barakalarda, üç ayaklı keçi, dört kulaklı koyun, sakallı kadın gibi hilkat garibeleri, deniz kızları da gösterilirdi.

Bayram yerlerinin konforu, yalnız türlü salıncaklar ile tulûat kumpanyalarının mevcudiyeti değildi. Bu meydanların dışında ve içinde, tatiya ve tuzluya ait ne kadar yiyecek ve içecek satıcısı varsa onlar da bulunurdu.

Üstünde beşik köfte pişirilen, fasulye piyazı, ciğer kebabı, başsuyuna pilav, kus-kus; şerbet diye renkli su, dondurma yerlerine soğuk un ezmesi yapıp satılan yerlerden alıp yerler, içerlerdi. Bunlardan maada, kuşlukumcular, su mahallebicileri, mâcuncular, gevrekçiler, kurabiyeciler, börekçiler, simitçiler hattâ mevsimine göre turşucular dahi bayram yerlerinin mütad satıcıları idi.

Bu bayram yerlerinden bilhassa Fatih ile Beşiktaş'ın Yenibahçe'sinde Anadolu vatandaşlarımızın -bilhassa Malatya, Elazığ, Siirt, Erzurum, Rize, Trabzon ve Sivaslıların- geniş halkalar teşkil ederek

İnanışlar :

Ağır Basan

Yazan : Şahver KAYA

Ağır basan diye tanınan Ali, başındaki sihirli fes sayesinde kimselere görünmeden istediği yerde dolaşmış. Onun fesini kapıp başına geçirebilenler de onun gibi görünmez olabilirlermiş. Fakat fesi gidince Ali'nin yakalanması mümkün olabilecektiymiş.

Ali, çocuk, büyük, kadın, erkek tanımaz uykuda olan herkese görünürmüş. Onun odaya girebilmesi için gece olması şart değilmiş. Kalabalık içinde uyuyanlara bile yaklaşmış. Uyuyan bir kişi, onun ayak sesini duyar, tahtaların oynadığını hissetmiş. Sonra çok korkunç bir şekilde o kişinin gözüne görünürmüş. Ayıya benzermiş.

Ali, uyuyanın üzerine bütün ağırlığıyla çöktüğünden "ağır basan" diye anılır. O çöktüğü zaman, insan, bütün çabalarına karşı elini kolunu kıpırdatamaz. Büyük bir çöküntünün altında ezilir gibi olur. Ali eliyle kişinin ağzını burnunu tutar, boğmaya çalışır. O sırada uyuyan kişi bağırarak ister, fakat bağırılmaz, terler, ateş basar, ağzı burnu köpükler içinde kalır. Boğulacak gibi horultular duyulur. O anda hiçbir şey yapamaz, aklını başına toplayıp selâvat çeviremez. Eğer selâvat çevirebilirse, Ali kaçarak veya evdekiler horultu duyar da uyardırlarsa, mücadele biter, kişi rahatlar. Ama o korku ve yorgunluğu, günlerce sürer.

Ali, eskiden çok güçlü, bir adamı boğma-

davul-zurnalar, çığırtma ve kemenceler ile meydanlarda, saatlarla, kendi memleket oyunlarını oynamaları pek meşhurdur.

Renğârenk birer manzara arzeden eski devrin bu ünlü "Bayram Yerleri", metanı satan esnafın bağrıışmaları, salıncaklardaki çocukların çaldıkları darbuka ve zillimalardan, küçüklerin öttürdükleri "dilli" ve "kursak" düdüklerden, kendisinden on paralık -ki bir kuruşun dörtte biriydi- mâcun alınca hafif bir gezinen mâcuncuların kırlarnet seslerinden, başı tilki kuyruklu arap (zenci) "Kabak - bir nevi basit çalgı"larından, ayı oynatan çingenelerin, etrafı pulsuz tok sesli teferlerinden, oyuncakçılarının (ki ekseriyetle Eyüp oyuncaklarını satarlardı) tranpeti ile kaynana zırlıtlarından çıkan

ya kalkmış, fakat adam bıçağını kapıldığı gibi Ali'nin avucuna saptırmış, o günden beri Ali'nin avucu delikmiş. İşte bu delik yüzünden bütün çabaları boşa gider, kimseleri boğup öldürememiş. Ağzını burnunu kapadığı kişiler, avucundaki delikten hava alarak yaşarlarmış.

Ali'nin vücudu uzun tüylerle kaplıymış. Bu tüyler onun için çok önemliymiş nede olsa, bir tekini bile yitirmezmiş. Bastığı kişiler onun tüylerini yolmak isterlerse de basaramazlarmış.

Yine eskiden, güçlü bir kişi, bir tutam tüyünü yolabilmiş Ali'nin, Ali yalvarmış, yakarmış geri istemiş tüylerini. Sonunda her teli için bir kırmızı altın vermiş adama. Ancak böylece alıp kaçabilmiş tüylerini. Şimdi de kim yakalar, tüyünü yolabilirse, tüylerin sayısınca kırmızı altın sahibi olabilirmiş. Fakat Ali'yi yakalamak son derece güç bir iş. Çünkü Ali'nin ne zaman, nereye gideceği bilinmez. Sonra Ali herkeşe gitmez, belli kişilere sık sık uğramış. Ali uyuyan kişiye yaklaşırken, aynı odada uyuyak ve balık ağına bürünmüş bir kişi beklerse Ali'yi görebilir ve Ali onu görmeyeceğinden tuzağa düşüp yakalanabilirmiş.

Ama hiç kimse günlerce balık ağına sarılır, Ali'yi bekleyemeyeceğinden, Ali yine istediği gibi dolaşmakta, nicelerinin yüreğini hoplatmada imiş hâlâ.

seslerin eklenmesinden, birer "ses, gürültü mahşeri" halini alır.

Bayram yerleri, pek eskidenberi dikkati çekmiş olmalı ki, şairlerden bir çoğunun şiirlerinde zikredildiğini görüyoruz. Meselâ şair Bâki :

"İğdehde varalım dülâba (dolab) dilber seyrine
Görelim âyine-i devran ne suret gösterir" (2)
demıştır. (İğdeh = İğdâh; bayram yeri demektir).

(1) Doğançılar Meydanı, şimdi küçük bir park halindedir. Bizim semtin bayram yeri idi. Çocukluğumun bayram eğlenceleri burada geçmiştir.

(2) Sinop'ta bayram yerine "Dolap Yeri" derler.

İncelemeler :

Anadoiu'da Seyirlik Köylü Oyunları

— VII —

Yazan : Metin AND

Bu yazı dizisinde Gaziantep ve Erzincan'dan örnekler verilecektir (1). Gaziantep köylerinde oyun çıkarınlara Havat adı verilmektedir. Oyunlar daha çok düğünlerde gösterilmektedir, ve gece yapılır. Önce bu oyunlardan bir seyirlik çocuk oyununu görelim. Gerçi seyirlik çocuk oyunları ve bunların anlam ve gelişimi ayrı bir yazı dizisinde incelenenle birlikte, bu oyunu, büyüklerin oyunlarına benzerliği bakımından bir örnek olarak seçtik. "Ebe beni kurda verme" adını taşıyan bu oyun, 7 - 8 kişiyle oynanır. Oyunun kişileri Nazlı kız, ebe, kurt ve 5 - 6 çocuktur. Kurt dışında öteki çocuklar ebenin arkasına dizilirler. Kurt'u oynayan kıza eteğini açarak, değilse açarmış gibi yaparak "iğne, iplik" diyerek iğne iplik satar. Ebe, iğneyi almış gibi yaparak beğenmez ve "iğnen iyi değilmiş", der. Üç kez böyle tekrarlandıktan sonra ebe sonunda bir iğne beğenir, sonra "parasını sabah namazını kıl gel, öyle al", der. Kurt gider, namaz kılar gibi yapıp geri gelir, bu kez ebe "öğle namazını kıl gel, öyle al", der. Böylece kurda bütün beş vaktin namazlarını kıldırdıktan sonra ebe "İğnenle üstümü başımı diktim, arkamdaki Nazlı kızıma verdim" der. Kurt Nazlı kızın yanına yaklaşır. Nazlı kız da "Üstümü başımı diktim, iğneyi arkamdakine verdim" der. Kurt bütün sıradaki çocuklara uğrar. En sondaki çocuk "Üstümü başımı diktim. İğneyi kırdım, çöplüğe attım, üstüne de tükürdüm" der. Bunun üzerine öfkelenen kurt en arkadaki çocuğu kapmaya çalışır. Ebe de vermemek için kurtun önüne geçer. Çocuklar hep bir ağızdan :

"Ebe beni kurda verme
Verirsen de yedirme"

Diye bağırırlar. Oyun boyunca bu tekrarlanır. Kurt en sonraki çocuğu kapar, bir yana götürür. Kurdu kaptığı çocuk :

"Ebe bana eş getir
Yağlı yağlı döş getir"

Diye el çıparak bağırır. Kurt gider, sırayla öteki çocukları, en sonunda Nazlı kız da kapar. Öteki çocuklar Nazlı kızın aklarına alırlar. Ebe, "Nazlı kızım, Nazlı kızım" diye dövünerek Nazlı kızın aramaya başlar, sonra oturup ağlar. Bunun üzerine Kurt çocuklardan birinin ayakkabısını getirir ve "Nazlı kızın ayakkabısı bu mu?" diye sorar, ebe ağlayarak "Hayır" der. Kurt sırayla bütün çocukların ayakkabılarını getirir. Sonunda Ebe, Nazlı kızın ayakkabısını tanıır. Kurt "Kızım davulla mı; zurnayla mı getireyim?" diye sorar. Ebe "Hem davulla, hem zurnayla" der. Çocuklar Nazlı kızın aralarına alırlar. Kimi zurna, kimi davul çalar gibi yaparlar, ve Nazlı kız ebenin yanına getirirler. Ebe Nazlı kıza "Nerdeydin?" diye sorar. Nazlı kız "Ninemigile gittim" der. Ebe "Ne yedin?" Nazlı kız "Baklava, künefe... yedim" der (bütün güzel yiyecekleri sayar). Ebe "Hani bana?" diye sorar. Nazlı kız "Şu kulağıma koydum, şu yedi. Şu kulağıma koydum şu yedi. Şu burnuma koydum şu yedi. Ağzıma koydum ben yedim" der. Ebe kızı kovalar yakalar. Öteki çocuklar taş toplayıp dizer, çalı çıyrı koyup ateş yaparlar, Nazlı kız ateşe atıp yakarlar.

★

Oğuzeli'nin Büyükbekiz köyünde "Kız Evlendirme" adlı oyun ise şöyledir: Oyunda abasını ters ve post giymiş, bol şalvarlı, pamuk veya beyaz yünden sakallı bir Baba, boynunda birkaç çingirak asılı Köpek, kadın giyiminde Baba'nın altı kızını oynayanlar, altı erkek görev alır.

Baba köpeği ile ortaya gelir. Seyircilere ve köpeğe küfür eder, köpeği tekmeler. Sonra kızlarını çağırır. Kızlar yanına gelir. En büyük kız babasına arkasını dönerek oturur. Baba "Niçin arkanı dönüyorsun?" der. Seyirciler ve öteki kızlar "Kızın gönlü evlenmek istiyor" derler. Baba da kız "Kızım seni kiminle evlendireyim?" diye sorar. Oyunculardan biri "Benimle evlendir"

der. Biraz sonra öteki kızlar da aynı sözlerle evlendirilir. Az sonra kızlar babalarının yanına gelip geçinemediklerini söylerler. Baba onlara öğüt verip, kocalarının yanına gönderir. Oyun herkesin katıldığı halayla biter.

★

Yavuzeli'nin Kaleobası köyünde oynanan "Kız Kaçırma" oyunu da şöyle oynanır : Oyunda külot pantolon giymiş, çorabını dizlerine kadar çekmiş, başında kırmızı, püsküllü külâhi olan Kaymakam, çorabını dizlerine kadar çekmiş Kızır, yüzünü kömürle karartmış, bir yastıkla göbeğini şişirmiş, beline iple bir ibrik ve üç ayak asmış Kaymakamın Oğlu, pamuktan veya yünden bez yaz sakalı, ve pelerin gibi bir kilimi ortasından kesip, kesik yerden başına geçirmiş Baba, tüfekli iki jandarma, bir de kız olmuş bir erkek oyuncuyla, sandalye olan bir başka oyuncu vardır.

Kaymakam bir sopaya at gibi binip seyirciler arasından koşturarak meydana gelir, meydana dolanır. Oyun yerinin ortasında "Kızır!" diye bağırır. Kızır gelir, Kaymakam ona "Atımın başını tut!" der. Kızır tam tutacakken birden döner, sopanın arkasıyla Kızır'e vurur. Kızır kaçır. Kaymakam vurur. Sonunda Kızır atın başını tutar. Daha sonra Kaymakam Kızır'den yere bir yaygı sermesini ister. Kızır bir aba getirir, bir türlü Kaymakam yaygının serileceği yeri beğenmez, gene Kızır'i oradan oraya koşturur. Daha sonra bir sandalye ister, Kızır sandalyeyi oynayan oyuncuyu getirir. Kaymakam bunun üzerine oturur, Kızır'den bir kahve ister. Kızır bir ayakkabı içine biraz kül koyar ve getirir. Kahveyi Kaymakama içirecekken külü onun yüzüne üfürür ve kaçır. Kaymakam sandalyeyi oynayan oyuncunun geri çekilmesiyle yere düşer. Kaymakam yüzünü siler, Kızır'e "Bana bir yer hazırla, ağırlığımı getireceğim" der ve gider. Biraz sonra oğlu, babası ve iki jandarmayla gelir. Baba bir eşeğe ters oturmuş, eşeğin kuyruğunu tutmaktadır. Kaymakam oğluna "Oğlum seni evereceğim" der. Oğlu ise "Açım, karnım aç" der. Kaymakam kızır "Ben seni evlendireceğim, açlığı neylersin?" diye bağırır. Oğlu yine "Açım" der. O sırada 2 jandarma se-

yirciler arasında oturan kız kılığındaki oyuncuyu kaçırlar. Herkes ardından kovalar, sonunda yakalanır. Kızı kaymakamın oğluyla evlendirirler. Oyun sonunda halay çekilir.

★

Erzincan'da "Saya" nın bir adı da Kalik'tir. Kıl keçisinin en büyük varlık olduğu yerlerde keçilerin yavrulmasına elli gün kala oynanır. Bir oyuncu bedenini keçi veya koyun derisiyle örter, sakal, bıyık kimi kez maske takar, ayrıca ziller de koyar. Bu ayıyı temsil eder, Bunun bir adı da Kalik'tir. Kalığın bir eşi vardır. Alaçalı ipeklî kumaştan üç peşli giyer ve süslenir. Buna Gelin de denilir.

Kalik'in neden ayı olduğuna gelince, bir efsane anlatılmaktadır: Vaktiyle davarı bol olan biri varmış. Birgün davasını kırarken bir adam gelmiş, gelen kendisinden yün istemesin diye yünlerin arasına gizlenmiş. Oysa gelen bir evliya imiş, adamın pinitiliğine kızmış ve onu tekmeleyerek "Kalk bakalım, koca oğlan" demiş. Kalkmış ama yünler de bedenine yapışmış, ayı olmuş, dağa çıkmış.

İşte bu efsane ile bu oyun arasında bir ilişki bulunmaktadır. Kalik ile gelin ev ev dolaşır, gidilen evlerde Kalik ev halkına saldırır, muziplikler yapar. Ev halkı ona "Sallan Kocaoğlan, sallan" diye onu oynatırlar. Bu arada delikanlılar gelini kaçırlar. Kalik üzütüsünden bayılır. Gelin geri gelip kocasını güzel sözlerle ayıltır. Evler böylece dolaşır, toplanılan bulgur, yağ gibi yiyecekler pişirilir, topluca yenirken şu şarkı söylenir :

Say say sayadan
Yılan aktı kayadan
Ne kaldı ne kalmadı
Elli gün kaldı
Elli günü sayalım
Gümbür gümbür yayalım.

(Arkası var)

(1) Bu oyunlar üzerine bilgiler Ayhan Akalın, Mehmet Kaya, Mehmet Solmaz, Mustafa Kaya'dan sağlanmıştır.

Araştırmalar :

Türk Atasözlerinde Çocuk

Yazan : Kemal AYALDI

Bugün yaşayan âdet ve an'anelerimizdeki pek çok esaslar, atasözleri ve deyimlerle formüle edilmiştir. Günlük yaşayışlarında karşılaştıkları birçok hadiseler, halkımızı, bunlarda ifade edilen umumî hükümlere götürmüştür.

Nitekim, yazımıza konu olarak aldığı-mız çocukla ilgili atasözleri ve deyimlerde de bunu açıkça görmek mümkündür.

Vefasız evlât yetiştiren aile, sonunda: "Baba, oğluna bir bağ bağışlamış, oğlu bir salkım üzümü esirgemiş" der, "Bir baba dokuz evlât besler, dokuz evlât bir babayı besleyemez", "Oğul ekmeği, "Buğdayım var deme, anbara girmeyince oğlum var deme ,yoksulluğa düşmeyince", "İyi evlât babayı vezir, kötü evlât rezil eder." "Ak koyunun, kara kuzusu olur." "Evlâdın var mı derdin var" der.

Evlât mürüvvetine eren de, bunu en tatlı sözlerle ifade etmiş: "Balın âlâsı, oğulun tazesinden" demiş, "Devlet oğul, mal tahlil, mülk değirmen", "Oğlan doğuran öğünsüz kalmaz." "İyi evlât babayı vezir eder." demiş.

Atasözlerimizde çocuk terbiyesinin en ince esasları da tesbit edilmiştir. "Çocuğun yanında gıybet olmaz.", "Çocuktan al haberi" sözleriyle evin büyüklüklerine çocuğa karşı ne derece dikkatli davranmak gerektiğini, hattâ "Çocuk seversen beşikte, koca seversen döşekte" demek suretiyle sevgide bile ölçülü olmayı öğütlemiştir. "Kızını dövmeyen dizini döver" derken de icabında cebri yollara da baş vurmayı mübah saymıştır.

Çocuğun bakımına da işaret ederek. "Çocuğun yediği helâl, giydiği haram", "Çocuk düşse kalka büyür", "Azı çocuğa, çoğu kocaya gösterme", "Kız beşikte, geviz sandıkta" sözleriyle tedbiri, "Doğmadık çocuğa don biçilmez" diyerek hayali davranışların yersizliğini anlatmıştır. Aşırı ihtimamla yetiştirilen bu sebeple de miskin, tembel, beceriksiz yetişen çocuklar için de "Muhallebi çocuğu" tabirini yaratmıştır.

Ana-babanın evlât sevgisini de çok güzel remzetmiş, "Evlât acısı gibi içine çokmek" demiş, "Anah kuzu, kınalı kuzu"

demiş, "Kuzguna yavrusu şahin görünür", "Ayıyı fırına atmışlar, yavrusunu ayağının altına almış", "Ananın bastığı yavru incinmez", "Balaban aş pişirmiş, çocuklarını başına üşürmüş" demiş.

Hele öksüz çocuklar için söylenenler ne kadar içten, ne kadar duyguludur. "Alçak eşeğe binmek kolay, öksüzü dövmek kolay.", "Öksüz çocuk göbeğini kendi keser.", "Üveye etme özünde bulursun, geline etme kızında bulursun.", "Öksüzün karnına vurmuşlar, vay arkam, demiş", "Öksüz hırsızlığa çıksa ay erkenden doğar.", "Öksüz güler mi, meğer ki yanla.", "Öksüz kuzu toklu olmaz", "Ekten bükten, öksüze sırmalı kaftan."

Çocuğunu evlendirmeyi düşünen ana da kaderin önüne geçilemeyeceğini ifade eden şu sözlerle bir nebzecek teselli bulur: "Oğlum doğurdum ama gönülünü doğuramadım.", "Ana kızına taht kurmuş, ama baht kuramamış", "Ana kızına taht kurmuş, kız bahtı kocada aramış.", "On beşinde kız ya erde gerek, ya yerde.", "At beslenirken, kız istenirken."

Oğluna alacağı kızı seçerken de "atalarımız böyle demiş" diyerek karar vermede buradan destek aramış, "Ergen gözüyle kız alma, gece gözüyle bez alma.", "Tarlanın taşlısı, kızın saçlısı, öküzün başlısı.", "Tarlayı düz al, kadını kız al.", "Komşu kızı almak, kalaylı taştan su içmek gibidir." "Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al.", "Bez alırsan Musul'dan, kız alırsan asilden", "Balcı kızı daha tatlı.", "Çerçi kızı boncuğa âşkıdır.", "Bir ev donanır, bir çıplak donanmaz.", "Oğlan anası kapı arkası, kız anası minder kabası.", "Kaynana böcü, oğlu cici.", "Ne kızı verir, ne dünürü küstürür.", demiş. Bunların kiminde derin düşüncelere dalar, kiminde geleceğin muhtemel huzursuzluklarıyla içi titrer, sonunda da "Akıllı düşününceye kadar deli oğlunu evlendirmiş" diyerek bu mevzuda daha fazla inceleyip eleyp sık dokumanın yersizliğine hükmederek, "Neyse kismet, çıkar elbet" diyerek işini bağlayıverir.

Kızını evlendirecek ebeveyn de endişelerini atasözleriyle ifade eder: "Çobana kız

Bir Yas, Bir Türkü :

Acıpayam Dolaylarında Söylenen Bir Gelin Yası

Yazan : Süleyman UĞUR

Notası ile türküsünü derlediğimiz ve gelinin baba evinden ayrılırken bizzat gelin tarafından çıkarılan bu yas edışı türkü, Acıpayam dolaylarında bilhassa Gümüş, Yazır, Doğurga ve Kumavşar köylerinde söylenmektedir.

Gelin ata ocağından, gelinliği giydirilip çıkarılacağı sırada, dışarıda davul-zurna çalarken, bir yandan hazırlanır, bir yandan da yaşlı yaşlı "Ağ elime mor kınalar yaktılar", türküsünü söyler.

Bu sırada gelin, ana-baba evinden ayrılmanın acısı içindedir. Buna gelin yas ediyor, denir. Bu bir yas türküsü olduğu kadar, gelin olmanın verdiği heyecanı ve gizli sevinci de belirtir.

Türkünün saza bırakılan kısımları ise, gelinin hıçkırığını dile getirmektedir.

Ağ elime mor kınalar yaktılar
Gaderim yok gurbet ele attılar
Oniki yaşında gelin ettiler
Ağlar ağlar gözyaşımı silerim

Merdimenden endim endim yıkıldım
Mevlâm izin verdi gine dikildim
Her çiçekten aldım aldım sokundum

verme, ya koyun güttürür, ya kuzu." "Kendinden küçük kız al, kendinden büyüğe kız verme.", "Kızı kendi haline bırakırsan ya davulcuya varır, ya zurnacıya."

Bunların sonunda da "El oğlu", "El kızı" tabirleri ortada dolaşmaya başlar, "Akar suya güvenme, el oğluna dayanma." denir, teselliye de "Bu kadicik kusur, kadı kızında da olur." hükmüyle, olana rıza göstermede bulur.

Ama ne olursa olsun insanın da çocuğunun da akıllısı makbûldür." "Akıllı oğlan

Acıpayam GELİN AĞLATMASI

Derleyen:
Süleyman Uğur

(saz)

Ağ e li me mor kı na lar yak dı ler (saz)

Ga de rim yok gur bet e le sat tı lar (saz)
On i ki ya sında ge lin et fi ler

Ağ lar ağ lar göz ya şı mı si le rim

(saz) of of (saz)

TÜRKÜNÜN SÖZLERİ

Gırmızı gül sendi galdı tam ahtım

Goca dağ başında susmalı pınar
Asması yıkılmış suları harlar
Galındı (*) süpürgü çaldığım evler
Başum alıp gurbet ele giderim

(*) Galındı = Kal imdi / Kal artık.

neyler ata malını, akılsız oğlan ne eder ata malını." "Ata san'atı oğula mirastır." "Ata dostu oğula mirastır." Bunları bilmek gerek.

Mukadderatın önüne geçilmez. Nitekim: "Allah verince kimin oğlu kızı demez." "Azrail gelince oğul - uşak sormaz." Buna da razı olmak gerek.

Bütün bunlarla halkımız günlük yaşayışını ciltler dolu laf etmeden üç - dört kelimeyle ifade edivermiş. Meramını kısaca anlatıvermiştir.

Bir Bilginin Yanlıları : 3

Gölpınarlı Ne Söylüyor, Ne Yapıyor ?

Yazan : Cahit ÖZTELLİ

Abdülbaki Gölpınarlı, gereksiz bir tutumla bizi zorladığı için Şeyh Bedreddin eserlerini eleştirmeye devam ediyoruz. Bu eleştiriler bir yandan Gölpınarlı'nın yanlışlarını bilim âlemine sunarken, öteyandan Şeyh Bedreddin üzerinde çalışacaklara yeni belgeler, görüşler verirken, bilim adına doğru bir görev yaptığımıza inanıyorum.

Şimdiye dek bu konuda yazdığımız yazılarda yepyeni bilgiler, belgeler verdik. Bundan dolayı gerçek ilim adamlarından tebrikler aldık. Ayrıca değişik çevrelerde Gölpınarlı efsanesinin yıkılışı karşısında bazan şaşkınlık, bazen de gerçeklerin ortaya çıkmasından memnuniyet duyulduğunu öğreniyoruz. Batıda bilimsel eleştirilerin çok sert olduğunu, buna karşılık bizde ya hiç dokunmamak, ya da çok yumuşak ve övücü olmak bir gelenek olmuştur. Bunun sebebinin de "Ben ona dokunursam, o da benimkileri yerer" düşüncesi olduğunu bilim adamı geçinenlerden çok duymuşumdur. Bu yüzden yurdumuzda bilim bakımından değerli eserlerin ortaya çıkması pek az oluyor, değerli eserlerden çoğunlukla kamu oyu haberdar olamıyor. Bu yüzden üniversite yayınları birkaç eş dost çevresi dışında, anbarlarda çürümeğe terk ediliyor. piyasaya bile çıkmıyor; onları elde etmek bir mesele oluyor. Bu, bilim adamının kendisine güvensizliğinden doğuyor, eleştirilmek korkusundan ileri geliyor.

İlk defa ciddi olarak biz bu geleneği yıkmak için ortaya çıkıyoruz. Kimseden, eleştirilmekten korkmuyoruz. Eserlerim, yazılarım ortada. İsteyen istediği gibi eleştirir, bundan korkmam; eğer gerçekten eksiklerimi bulup çıkarırlarsa bilim adına memnun olurum. Yalnız Gölpınarlı'nın yaptığı gibi eleştiri diye "herze-güyl" olmamalıdır. Aksi halde Gölpınarlı'nın durumuna düşülür.

★

Menâkıbı kimler gördü ?

Gölpınarlı, öyle bir tavır takınmıyor ki, sanki kendisinden başkası menâkıbı görmemiştir, ilk defa bunu o incelemiştir. Bu

yanlış tutumunu aşağıda vereceğimiz belgelerle gösteriyoruz :

1. Taşköprü-zade Ahmet Efendinin (öl. 1553) eseri olan Şakayık-ı Numâniye'nin verdiği bilgilerden, Şeyh Bedreddin'in torunu Halil'in yazdığı dedesinin menâkıbını gördüğü anlaşılıyor. Menâkıbtan söz etmemekle birlikte pek çok yerinin ona uyması, Taşköprü-zade'nin menâkıbı incelediğini, ondan yararlandığını göstermektedir. Daha sonraki eski kaynaklar da Şakayık'ten yararlanmışlardır.

2. Bursalı Tahir Bey merhum, Osmanlı Müellefler'inde (c. 1, s. 39) Menâkıbnâme'yi Serez'de gördüğünü söylüyor, verdiği bilgileri de oradan aldığını bildiriyor.

3. Merhum Şerefeddin (Yaltkaya), menâkıb İstanbul'a geldikten sonra satın alan merhum M. Cevdet'ten emaneten alarak bir kopyasını çıkarmış ve Türkiyat mecmuasının üçüncü cildinde güzel bir özet ile birlikte eseri tanıtmıştır (1935).

4. Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı "Osmanlı Tarihi Cilt I." adlı eserinde Halil'in adını ve eserini anarak menâkıbtan yararlanmış (s. 190) (Türk Tarih Kurumu yayını).

5. Merhum İsmail Hâmi Danişmend "Osmanlı Tarihi Kronolojisi" eserinde konu ile ilgili kısımlarının incelenmesinden anlaşılıyor ki, menâkıbı görmüştür (c. 1).

6. Prof. Fahir İz "Eski Türk Edebiyatında Nazım 1" adlı eserine (s. 733 - 746) menâkıbtan 363 beyti kendi imlâsı ile almıştır.

7. Babinger, 1943 yılında menâkıbı Almanca önsözle birlikte istinsahın tipki-basımını yayınlamıştır.

8. Prof. Kissling, 1950 de Babinger'in yayını Almancaya çevirerek yayınlamıştır.

9. Kilisli Rifat merhum da menâkıbın bir kopyasını çıkarmıştır. (Osman Ergin, Muallim M. Cevdet'in Hayatı, Eserleri ve Kütüphanesi, İstanbul 1937, s. 382).

10. Ragıp Şevki, Resimli AY dergisinde Şeyh Bedreddin için yazdığı makalede Ha-

lil'in menâkıbını gördüğü anlaşılıyor.

11. Merhum Bezmi Nusret Kaygusuz büyü bir vukufu yazdığı eserini hazırlarken menâkıbtan çok yararlanmış ve onu iyi tahlil etmiştir. Öyle anlaşıyor ki, Kaygusuz'da menâkıbın başka bir kopyası vardır.

12. Enver Behnan Şapolyo, yazdığı "Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi" adlı eserini hazırlarken menâkıbı incelemiştir (s. 418).

İşte, kısaca gösterdiğimiz şu kaynaklar, Gölpınarlı'dan çok önceleri menâkıbı incelemiş, gerekli istifadeyi ve yayını yapmışlardır.

Gölpınarlı yeni belge vermemiştir :

Gölpınarlı, birinci kitabının "Sunuş"unda (s. 1) şöyle diyor : "Bedreddin'in hayatı ve eserleri hakkında bu kitabı sunarken şunu da söyleyeyim ki, şimdiyedek Bedreddin hakkında yazılanları tekrardan bilhassa çekindim..... Bedreddin'in lehinde vealeyhindeki arıza ve fetvâları, tek sözle şimdiyedek bilgi âlemine sunulmamış belgeleri vermeyi diledim."

Demek Üstat Gölpınarlı, şimdiye dek yazılanları tekrardan çekinmiş ve de bilgi âlemine sunulmamış belgeleri vermiş. Hayır, bu sözle gerçek dışıdır, hüsnü kuruntudur. Kitabını açıyoruz, arıyoruz şimdiye dek söylenmemişleri, belgeleri bulamıyoruz. Hepsini daha önce, özellikle merhum Şerefeddin'in eserinde var.

Gölpınarlı'nın dedikleri kaynak göstermek ise bu, fazlasıyla daha önce çıkan Şerefeddin ve Kaygusuz'da bol bol var. Hele, Şerefeddin kaynak bibliyografyaları gösterirken, ayrıca bunların tanıtılmasını da yaparak daha geniş bilgi veriyor. Kaygusuz ise, aynı kaynaklardan ayrı olarak başka kaynaklar da veriyor.

Gölpınarlı'nın dedikleri eğer Varidat'ın tanıtılması ve incelenmesi ise bu da doğru değildir. Daha önce bu iş daha olgun olarak gerek Şerefeddin, gerek Kaygusuz tarafından yapılmıştır.

Gölpınarlı'nın dedikleri eğer tarihi kaynaklar ise bu da daha önce adını andığımız iki eserde ve başkalarında verilmiştir. Gölpınarlı'nın eserinin başına alınan bu kısım da bazı ciddi eleştirmelere uğramış eserlere

yer verilirken daha esaslılar alınmamıştır. Meselâ: Aşıkpaşa-zade Tarihi için Giese yayını ele alınmış. Oysa, ilk baskı olan Âli Beyin eski yazı yayını bir yana bırakalım, ünlü Tarihçi Atsız tarafından yapılan ve Türkiye Yayınevi tarafından bastırılan eser, neye alınmaz. Acaba yabannın adı daha mı değer kazandırır araştırmalara. Bu yabannın baskısında pek çok yanlış olduğunu Atsız ortaya koymuştur. Hangi birini sayalım, Neşri öyle, Dukas öyle, Tevârih-i Âl-i Osman öyle, Behcetüt - Tevârih öyle, Heşt Behişt öyle... Daha hangi birini sayalım. Hattâ en sağlam kaynak olan İbni Arabşâh'ın Ükudü'n-Nasiha'sının kayıtlı bulunduğu Takıyyüddin'in Tabakat'ından Şerefeddin Beyin yaptığı çeviri olduğu gibi alınmış, yeni bir çevirisi yapılmamış ve çevirinin kaynağı bildirilmemiş.

Gölpınarlı, Şerefeddin'in bulduğu, Bedreddin'in ölümü için söylenmiş tarihin çevirisini tırnak içinde Şerefeddin'den almış gibi göstererek kendisi yeniden çevirmiş ise de eksiktir. Her halde bu da ilim âlemine sunulan yeni bir belge değil.

Gölpınarlı dört fetva vermiş. Bunlar her halde yenidir, dedik. Birisi Ebüssuud Efendinin, üçü Hoca Ali (Gölpınarlı Hâce Çelebi diyor) tarafından verilmiş. Hoca Çelebi'nin üçüncü fetvasının Bedreddin ile hiçbir ilgisi yok, alınması gereksizdir.

Bir de Türkiyat mecmuasının üçüncü cildini açıyoruz, bakıyoruz. Merhum Şerefeddin bunları da yayınlamamış mı? Bu Şerefeddin olacak hiçbir şey bırakmamış ki versin Gölpınarlı... Ha, hakkını da yemeyelim. Bir "vesikâ" daha sunuyor üstat, aynı yerde. Ama, okuyoruz onu da, bakıyoruz, Şeyh Bedreddin adı yok. Peki, bu belge neyi ispatlar, niçin konmuş? Bir açıklama filân da yapılmamış. Peki öyleyse biz bu "vesikâ"yı değerlendirelim:

Bu belgeye göre on altıncı yüzyıllarda Bedreddinliler Orta Anadolu'ya, özellikle Sivas yöresine kadar yayılacak güce varmıştı ve belki de Pir Sultan Abdal'ın asılması olayı bu "hüküm" de yatıyor.

İşte, sayın okurlarım, Gölpınarlı'nın "Sunuş"ta söylediği sözlerin yani "yeni belgeler vermek, eski söylenenlerden bilhassa çekinmek" gibi sözleri gerçeğe uymakta ve "Menâkıb'ın dediği gibi kapı gıcirtısı, sinek vızirtısı" dır.

Bir Eleştirme Üzerine :

Geç Kalmış Bir Cevap

— I —

Yazan : Hikmet DİZDAROĞLU
Gazi E. E. Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

Sanat müşkül ise de muaheze de âsân değildir.

Recaizade Ekrem

Halk Şiirinde Türler adlı yapıtımız üzerine, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi asistanlarından Saim Sakaoglu imzasıyla, Türk Folklor Araştırmaları dergisininin 244. sayısında (kasım 1969) bir eleştiri yazısı çıkmıştı. İki kitabımızı baskıya hazırlamakta olduğumuz ve elimizde, süreye bağlı başka işler bulunduğu için, zamanında yanıtlayamadık Sakaoglu'nun yazısını. Ashında, "süküt" ile geçiştirmek de mümkündür eleştiriye. Çünkü, biraz sonra göreceğimiz gibi, belirli bir plana bağlı olmadan, gelişigüzel sıralanmış iddialar arasında, temel sorunlara değinen tek madde vardı. Ancak, işin gerçek yüzünü bilmeyenleri yanıltıcı nitelikte birçok "soyut" varsayımlar da bulunduğu için, önemsemezlikten gelmek doğru olmazdı. Sonra, yazar, bu susuşunu "Süküt ikrardan gelir." anlamında da yorumlayabilirdi. Bu nedenlerle, geç de olsa, Sakaoglu'nun hangi ölçüler içinde kaldığını yanlışlarını ve saplantılarını somut kanıtlarla aydınlatma çıkarmak bir zorunluluktaki bizim için. İşte şimdi, bu görevi yapıyoruz.

Bilimsel yayınların, inceleme ve araştırmaların eleştirilmesi, yanlışların ve tutarsızlıkların gösterilmesi çok yararlıdır. Böylece, yanlışların düzeltilmesi, doğru'ların ortaya çıkması sağlanmış olur. Namık Kemal'in deyişiyle, "Barika-i hakikat müsa-deme-i efkârdan doğar." Burada önemli olan, eleştirinin, "barika-i hakikat" doğrultusunda yönelmiş bulunmasıdır. Bunun ölçüsü de, eleştiride uygulanan yöntem, eleştiricinin tutumu ve anlatımındaki "eda" dır.

Sakaoglu, öne sürdüğü düşüncelerde gerçeği yansıtsaydı, otuz yılı aşkın bir zamandan beri eleştiriyi uğraşan bir kişi olarak, bundan sadece memnuluk duyar; bizi uyarmıştır, yanlışlarımızı göstermiştir, çabamızza yararlı katkılarda bulunmuştur, derdik. Oysa durum hiç de böyle değildir.

Önce, eleştirisinde, tutarlı bir yöntem uygulanmamıştır. Eleştiri, yalnızca, yanlışların belirtilmesi anlamına gelmez; varsa, olum-

lu yönler de belirtilir, konuya eklenen yenilikler de gösterilmeye çalışılır. Bilimsel anlayışın gereği budur. Sakaoglu ise, bundan dikkatle ve titizlikle sakınmıştır. Yazısının başında, eskilerin "rüşvet-i kelâm" deyimine uygun düşen "uzun ve emek mahsulü araştırma" ve bu alandaki "boşluğu doldurduğu, ihtiyacı giderdiği" soyundan, basmakalıp iki yargıdan sonra, yaptının neden bir "boşluğu doldurduğu"na, hangi yönden bir "ihtiyacı giderdiği"ne birkaç satırla olsun değinmemiştir. Nesnel ve yan tutmayan eleştiri böyle olur. Böyle bir davranış, övgü anlamına gelmez; okuyucuyu aydınlatır, yaptının özelliklerini belirler. Olumlu yönleri belirten bir tek paragraf, fazla değil bir tek paragraf, hem eleştiricinin "maksat"ının ne olduğunda yazarı ve okuyucuyu kuşkuya düşürmez, hem de kendisini yetkili gördüğü bir alanda okuyucuyu aydınlatmış olurdu.

Sakaoglu'nun tutumu da yadırgatıcıdır. Bu tutum; tepeden bakan, karşısındakini küçümseyen, zaman zaman da saldırganlığa yönelen bir havadadır. Üstelik de hep pürüz, hep eksiklik arama çabasıdır. Anlatımındaki "eda" ise, tutumunun somut belgesidir. Kendisi, belki de hiç böyle düşünmemiştir, bir iyi niyet belirtisi olarak böyle diyor. Neylersiniz ki, "Bir mua-mele mütecevizâne ise su-i niyet eserinden olmadığı iddia olunmakla o mahiyetten çikamaz." (Şinasi). Bu genç asistanın, karşısındakinin düşüncelerini doğru bulmasa bile, daha ağır başlı bir yol tutması, anlatımında sertlikten sakınması, eski deyimle "kalemine hâkim olması" beklenirdi. Çünkü tartışmada, "ayniyle mukabele" diye bir şey vardır; sert çıkış yapan, bunun karşılığını görür elbette. Ama biz, elden geldigince, bu yola gitmeyeceğiz.

Gelelim asıl konuya, daha doğrusu Sakaoglu'nun iddialarına, varsayımlarına, kendince (indî) görüşlerine.

Sakaoglu, eleştirilerinin bir tek maddesinde yapısal soruna değinmiş, ötekilerinde ya varsayımlarını gerçek sanısıyla ortaya sür-

muş, ya da doğru'ları yanlış saymıştır. Biz, Sakaoğlu'nun yaptığı gibi, konuyu dağıtarak değil, öbeklere ayırıp yanıtlarımızı mad-deler halinde sıralayarak vereceğiz. Böylece, onun yazısıyla bizim yanıtımızı karşı-laştırıcılara kolaylık sağlanmış olaca-ğı gibi, ilgililer, daha sağlam bir yargıya varmak olanağını da bulacaklardır.

I. Dikkatimizden kaçan nokta :

Türkülerin bölümlenmesini, dallandırma-sını (classification) yaparken, "Dörtlülükler-le kurulu, dördüncü dizeleri kavuştak olan türküler" öbeği ile (s. 108-109), "Bentleri üçlük, kavuştağı tek dizeli türküler"e (s. 114-115) verdiğimiz örnekler, yapısal bakımdan, birbirinin aynı. Yani, her iki öbek-teki türkülerin yapı yönünden ayrımları yoktur. Bir başka deyimle, ya "Dörtlülükler-le kurulu, dördüncü dizeleri kavuştak olan türküler", ya da "Bentleri üçlük, kavuştağı tek dizeli türküler" bölümlenmelerinden biri-ni seçmelidir.

Yazarın temel konuya ilişkin tek önerisi budur. Dikkatimizden kaçan bu hususu, ki-tabımızın yeni baskısında düzeltmeyi ve türkülerin dallandırılmasını buna göre yap-mayı bilimsel anlayışın bir gereği sayarız.

II. Kendince (indî) görüşler, varsayımlar :

1. Sakaoğlu, küçümser bir "eda" ile, türkülerin "alfabenin yaridan fazla harfi-ni kullanıp on yedi dala ayrılması yerine", dört tipe indirgenmiş "daha dar bir çerçe-ve" yi uygun buluyor. Aslında bu düşünce kendisinin değildir; Pertev Naili Boratav'ın görüşünü benimsemiş, ve, adını anmadan, öz düşüncesiymiş gibi bir öneriyle karşımı-za çıkmıştır (1).

Türkülerin bölümlenmesi sanki bir türlü olurmuş da biz ona aykırı davranmış gibi bir anlam yatmaktadır sözlerinin altında. Oysa, türküler, çeşitli bakımlardan dallan-dırılabilir, ve biz, yapılarını dikkate alarak, kendimizce en uygun gördüğümüz bölüm-lemeyi yaptık. Ve sanırız ki, bu yola git-mekle, halk edebiyatı alanında çalışanlara yararlı bir hizmette bulunduk. Çünkü, saz-sairleriyle ilgili kitapları okuyanlar, bu alandaki yayınları izleyenler ve bu dergi sayfalarında yayımlanan metinleri gören-ler, nice kişinin, türler ve onların çeşitlen-meleri hakkında en küçük bir fikirleri bu-

lunmadığına, yanlış adlandırma yoluna git-tiklerine tanık olmuşlardır.

Türküleri "daha dar bir çerçeve" içine almak yerine, özellikleri somut biçimde yansıtan daha ayrıntılı dallandırmaya git-mek, bu bakımdan, daha yararlıdır. Keşke özel sayının oyulumu elverseydi de, başka yapıdaki türkü çeşitlerini de, alfabenin bütün harflerinin bitmesi pahasına, ince-lememize aktarabilseydik.

2. Sakaoğlu'nun kanısınca, örnekleri pek az olduğu için, "Bentleri iki, kavuştakları bir dizeli türküler" le (s. 117-118), "Bent-leri iki, kavuştakları altı dizeli türküler" (s. 119-120) yerine, "bentleri iki, kavuş-takları dört mısralı türküler"i tasnife al-mak daha yerinde olurdu."

Halk şiirine ilgi duyan bir kişinin, böy-lesine tutarsız bir görüşü savunuşuna hay-ret etmemek elde değil. Bilimsel bir araş-tırmada örneklerin azlık ya da çokluğu, az olanların dikkate alınmamasını mı ge-rektirir? Bu mantıkla hareket edilirse, örneğin, *yedekli kosma*'nın, *ayaklı kosma*'nın *zincirbent ayaklı kosma*'nın adlarını anma-malıyız. Hele *satranç*'la *vezni âher*'i bir kalemde silmeliyiz. Çünkü bunların örnek-leri sayılıdır. Yazarın varsayımına uyulur-sa, hepsini saf dışı etmeliyiz!

Hece ölçüsüyle ve dörtlük biçiminde ka-lenderinin tek örneği vardır elimizde, bunu da rahmetli Osman Cemal Kaygılı'ya borç-luyuz. Ondan alarak kitabımıza aktarmış-tık (s. 137). Tektir diye, önemsemeyip met-nini vermekten vaz mı geçmeliydik?

Anadolu'da *mâni tipi* destanın en eski örneğini de kitabımıza almamız, kaynağını göstermekle yetinmiştik (s. 101, not: 340). Yazarın gözünden kaçmamış olsaydı, mu-hakkak, onu da "eksikler" listesine ekler-di.

Bir tek örnek, kimi kez, konuya ışık tu-tar, ipucu verir, araştırmacıya yol gösterir. Metin sayısının çokluğu işi kolaylaştırır a-ma, asıl önemlisi, gün ışığına çıkmamış olanları bulmak, halk şiirine o yönden kat-kıda bulunmaktır.

İncelememizi belirli bir ölçünün ötesine geçirmemek kaygısıyla, elimizde bulunan ve şimdiye dek hiç bir yerde yayımlanma-mış özel yapıli daha nice örnekler vardır. Bir gün, tasarladığımız yapıtı yayımlamak olanağını bulursak, bunları, halk şiiriyle uğraşanların bilgilerine sunacağız.

III. Çeşmeler :

Hem de yığın yığın, tümen tümen.

1. Sakaoğlu'nun, birbiriyle çelişik du-rumda olan iki saplantısı vardır : Bir yan-dan örneklerin çokluğundan söz eder, bir yandan da kimi metinlerin alınmayışından yakınıır. Sözgelimi, onun deyişiyle, ince-lememizde, "örnek olarak verilen metinlerin tamamını almak düşüncesiyle sayfa sayısı bir hayli kabartılırken", kimi metinlere yer verilmemiştir. Böyle bir yargıya varan ki-şinin, en azından "insaflı" olması ve gerçe-ği yansıtmaya gerekirdi.

Burada ilkin "*örnek verilen Metinlerin tamamını almak düşüncesiyle...*" sözlerinin altını çizelim. Bir inceleme yapılıyor, orada birtakım türler söz konusu ediliyor; Sakaoğlu'nun mantığına göre, sadece adla-rının anılmasıyla yetinilecek, ya da birkaç kıta verilecek, ama "Metinlerin tamamını almak" yoluna gidilmeyecektir! Neden? Bu, nerede görülmüştür ve hangi bilimsel yön-demin gereğidir?

Önerisinin tersine, elbette türle ilgili metnin tamamı alınacaktır, şeması verile-cektir ki yapısı anlaşılın. Böyle davranma-yı yasaklayan ya da sakıncalı bulan bir bi-limsel yöntemden biz haberi değiliz. Bu ko-nuda bizim bilmediğimiz yeni bir araştı-rma -daha doğrusu "buluş"- varsa, kayna-ğı bizlere de bildirmelerini rica ediyoruz.

2. Kitabımızı görmeyip de Sakaoğlu'nun yazısını okuyanlar sanırlar ki, gereksiz yere bolca metinler alınmış, bunlardan da uzun olanları seçilmiştir. Oysa gerçek böy-le değildir. Bu konuda, incelememizi özel sayıya göre hazırladığımızdan, elden gel-diğince "ölçülü" olmaya dikkat ettik. Bir türün çeşitlenmeleri yoksa, bir örnekle yetindik. bunu yaparken de kısalarını yeğle-dik. Örneğin sekiz heceli destan için beş kıtalı (s. 97-98), on bir heceli destan için dokuz kıtalı (s. 98-99) metinler seçmiş-tik.

Sakaoğlu'nun "uzun" bulunduğu parçalar şunlardır :

a) *Yedekli besli kosma*, çok az rastlanan bir kosma çeşididir. Kitabımızın 77-79. say-falarındaki on bentlik metnin tamamını al-mayıp da birkaç bendi ile mi yetinmeliydik? İlgililerin bile kolayca bulamayacakları bir parçayı yayımlamak yararlı bir davra-nıs değil midir?

b) *Zincirleme destan* için, Bayburtlu Ce-

lâlî'den bir metin seçmiştik (s. 99-101). Destan on üç kitadır.

Zincirleme destan, zincirleme kosma gi-bi, apayrı özelliği olan bir türdür. On üç kitadır diye, anlam yönünden de bağıntısı bulunan parçada kısıtlama mı yapmalıydık?

c) Bentleri üçlük, kavuştakları tek dizeli türküye, çok yaygın olan, sekiz kıtalık bir parçayı örnek vermiştik (s. 114 - 115). Yüz elli sayfaya yaklaşan bir incelemede, sekiz kıtalık bir türkünün bulunuşunun obar-tılacak yanı nerededir, bilemiyoruz.

Bilimsel bir araştırmada, örneklerin u-zunluk ya da kısalığının bir kusur diye gös-terilmesine ilk kez tanık olmaktadır. Za-hir bu da bizim bilmediğimiz "bilimsel ve-riler" den biri olsa gerek...

3. Yazar, çelişkiden çelişkiye düştüğünün bir türlü farkına varamıyor. Bundan ötürü de, aynı konu üzerinde birbirinin tam kar-şıtı iki düşünceyi öne sürmekte sakınca görmüyor.

Bu davranışının işte iki belgesi :

a) Bir yandan, "örnek olarak verilen metinlerin tamamını almak düşüncesiyle" sayfa sayısını kabarttığımızı söylüyor, he-men altında da, Öksüz Dede'nin *türkü'sü-nü yayımlamayışımızı* bir "eksiklik" sayı-yor...

Bu önerilerden hangisine uyacaksınız? Metni yayımlarsanız "sayfa sayısı bir hay-li" kabartıyor, yani bir suç; kimi metinleri almazsanız o zaman da bir "eksiklik"! İki-sini nasıl bağdaştırabiliriz?

b) Türkülerin bölümlenmesini yaparken, "alfabenin yaridan fazla harfini kullanıp on yedi dala" ayırışımızı eleştiren yazar, incelememize almadığımız bir türkü için de "Mademki XVII. asırdan örnek almıyor ve bu örneğe uygun bir türkü günümüzde söy-leniyor, o halde bunlar, tasnifte ayrı bir sınıf olarak alınmalı, 'çok çeşitlidir' diye atlanılmamalıydı." diyor.

Yukarıda (a) şıkkının ikinci paragrafın-da söylediklerimizi burada da tekrarlaya-biliriz: Her çeşide ayrı bir örnek verirseniz "alfabenin yaridan fazla harfini kullandığı-nız" için suçlanıyorsunuz. Bütün türkü çeş-itlerini göstermediğiniz için de davranışınız yerilivir! Aynı konuda iki ayrı düşün-ce ve celisme. Bu, işin bir yönü.

Öteki yanına gelince :

Türkü çeşitlerinin, incelememizde anılan-

Türk Tarım Folkloru'na Giriş

Yazan : Azmi GÜLEÇ
Ziraat Yüksek Mühendisi

TÜRK ZİRAAT TARİHİ; Türklerin en eski çağlardan beri TARIM'la uğraşan bir ulus olduğunu, yabancı bilgilerin de fikirlerine dayanarak bizlere daha geniş ölçüde bilgi vermektedir.

İlk medeniyeti dünyaya kuran ve cihanı yayan Türkler, ziraati ve hayvan yetiştiriciliğini de beraberce kurmuş ve yaymışlardır.

Brakisefal Türklerin, Orta Asya'dan Avrupa'ya birbirlerini müteakip vuku bulan göçleri sırasında, birçok bitkileri ve hayvanları beraberlerinde götürerek yaydıkları muhakkaktır. Prof. Wavilof; Hindistan'ın batısından ta Akdenize kadar uzanan muazzam toprakları, buğdayın, arpa-

lardan ibaret bulunmadığını belirtmek için, XVII. yüzyıl sazşairlerinden Aşık'ın bir türküsünü aktarmış (s. 120-121), sonunda da "Verdiğimiz örneklerin dışında ayrı biçimlerde daha birçok türkü vardır" demiştik (s. 121).

Sakaoğlu iddia eder ki, Aşık'ın türkü'sü, bentleri iki, kavuştakları dört dizeli öbeğe girer; günümüzde söylenen **Kasap Türkü'sü** de "aynı yapıya sahip" tir. Öyle ise, bu tip de bölümlenmede yer almalydı.

Sakaoğlu, içine düştüğü çelişkinin yine farkında değildir: Yazısının başında, türkülerini birçok dallara ayırmanın karşısına çıkar ve hepsini dört öbekte toplamayı salık verirken, bu kez, bizim bölümlememize bir yenisinin eklenmesini zorunlu buluyor. Yani sayıyı on yediden on sekize çıkarıyor!

Yazar, Aşık'ın türkü'sü ile **Kasap Türkü'sü'nün** yapılarını aynı saymakla da yanılıya düşmüştür. İki türkü, sadece dize sayıları bakımından birbirinin benzeridir, yapıları ise değişiktir. Sakaoğlu, bu ayrımı gözden kaçırmıştır.

Aşık'ın türkü'sünde bentler iki dizeli ve on bir hecelidir; iki dizeli bentlerden sonra dörder dizeli kıtalar gelmektedir. Bunlar, Sakaoğlu'nun sandığı gibi, "dörder misralık kavuştak" değildir. Bu kıtaların ilk üç dizesi beşer heceli olduğu halde, dördüncü dize dokuz hecelidir. Her bendin ayağı ay-

nın, çavdar ve darının vatani olarak gösteriyor. Sayısı 50 ye yaklaşan diğer bitkilerin de bu bölgelerden neşet etmiş olduğunu; Dekandol, Wavilof, Jukofski, Turnefor (Tournafort) v.s. gibi yüksek âlimler kabul etmektedir.

Türklerin dünyaya yayılmadan önce, aynı sahada yaşadıkları zaman dahi ziraatle uğraşmış oldukları muhakkaktır.

Profesör Pittard "Lee Races et l'Histoire" adlı eserinde Neolitik devrinden önce Avrupada yaşayanların Dolikosefal bir ırka mensup olduğunu Avrupa'da Neolitik devri Asyadan gelen Brakisefal ırkın açtığını ve bu ırkın ilk kafilisinin bilhassa Alp çitlerini doğudan geçerek İsviçre toprakla-

rıdır; dörder dizeli kısımda ise ilk üç dize kendi aralarında, dördüncüsü ise öteki kıtaların dördüncü dizeleriyle uyaklıdır. Bir başka deyimle, bu türküde kavuştak yoktur.

Türkünün şeması şöyledir :

aa - bbcc
çç - ddde
ee - fffc
gg - ğğğç

Kasap Türküsü ise başka düzendedir: İkişer dizeli (bu dizeler kendi aralarında uyaklıdır) ve sekizer heceli bentlerden sonra, şu kavuştak gelir :

Aman kasap
Canım gülüm kasap
Gel bizim dama
Görelim hesap (2)

Kasap Türküsü'nün şeması da şöyledir :

aa-n
bb-n
cc-n
çç-n

Bu açıklamalardan sonra, Sakaoğlu, bu iki türküyü nasıl bir öbeğe sokar ve bölümlenmede aynı öbekte gösterilmesini ister ?

(1) Pertev Naili Boratav, **Türk Dili** dergisi **Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı**, Sayı: 207, aralık 1968, s. 304-309.

(2) Ali Balım, **Destanlar ve Türküler**, Ankara, 1957, s. 139 - 140.

rında görüldüğünü tespit ettikten sonra "iyice sabit olduğuna göre göl üzerindeki meskenleri Brakisefaller kurdular. Bu ise o ana gelinceye kadar batı âlemince meçhul kalmış maddi bir tezahürdür. Bunlar beraberlerinde hububat ziraatini, ehli hayvanları da getirmişlerdir. Denilebilir ki içtimaî inkılapların en büyüğünü bunlar getirmişlerdir." demektedir.

Prof. Pittard, kitabının 151 inci sahifesinde Brakisefallerin menşesine temas ederek "bunların Asya'dan, ihtimal Karadeniz kıyıları ve Tuna vadisi yolu ile gelmiş olduklarına inanmakta çok hakkımız vardır." diyor. Aynı profesör: "Neolitik devirde küçük Asya" adlı eserin 18 nci sahifesinde, bu hususu teyiden şunları yazmaktadır:

"... Hububat ile ehli hayvanların asıllarının Avrupada olmadığı yukarıda söylenmişti. Gerek hububat, gerek hayvanat bize, insanın desti zabıt ve tasarrufuna geçmiş bir halde gelmişlerdir. Bunlar; ağır bir muhaceret yolu ile Karadeniz'in kuzeyinden geçmiş olabilirler. Mezru hububat; bizim bölgemizde ve kendiliğinden husule gelir hale rücu etmiyor. Bu hayvan sürülerini idare edenlerle o hububat; getirenler; Brekisefal insanlarla meskün yerlerden, yani Ön Asya'ya en yakın muntakalardan gelmişlerdi."

Orta Asya'nın en eski ziraat ve hayvancılık merkezi ve kaynağı olduğunu teyit eden birçok âlimler vardır. Bunlardan, Dr. Conrad Keller diyor ki :

"... İnsanlık için aynı nimet olan iktisadi hayatı kökünden değiştirmek fikri ilk defa olmak üzere, insan dimağına nerden yerleşmiş olduğu kesin olarak tesbit edilmezse de, birçok deliller bunun Asya toprağında olduğunu göstermektedir. Asya; insan nevinin en eski bir teşekkül ve inkişaf kaynağı olmakla kalmıyarak, aynı zamanda en eski kültür menşei ve ziraat nebatlarının en ehli hayvanlarının ilk kaynağı olmanın sıfatını da haizdir.."

Türkler eskiden beri buğday, arpa, pirinç, darı, mısır ekerlerdi. Araziyi sulamak için pekçok arklar açmışlardı. Ark (Mahmud Kaşgari'ye göre) "Ark kelimesi" halis Türkçe olup "mecra" manâsındadır. Bu kelimeyi Arapça "Hark" kelimesinden iştikak ettirmek eski Arapçılığın neticesidir. Bugün de halk bu kelimeyi aynı an-

lamda kullanmaktadır.

Eski Türkler çiftçilik yapmağa muhtaçtılar: Çünkü, ekmek yapmak için buğdaya, hayvanlara yem olmak üzere arpa ile mısır, kırmız'a katarak "Tarasun" adlı bir nevi içki yapmak üzere de darıya muhtaçtılar. Ve yine eski Türklerde toprakla uğraşanlara, çiftçi, ekinci'ye Tarıgçı denilirdi. Bugün bizim ziraat kelimesine karşılık olarak kullandığımız "TARIM" kelimesi de bu tarıgçı kelimesinden türetilmiştir.

İşte köklü bir TARIM TARİHİ'ne sahip olan Türk Miletinin elbetteki geniş bir ölçüde TARIM FOLKLOR'u mevcut olacaktır. Türk Folkloru'nda bugüne kadar çeşitli meslekleri ilgilendiren konular hep birarada incelenmiştir. Yalnız tekbaşına bazı mesleklerle dayanan folklor yazıları "Türk Folklor Araştırmaları" dergisinde çıkmıştır.

Türk Folkloru biraz araştırılacak ve üzerinde titizlikle durulacak olursa görülecektir ki: genellikle, Atasözleri ve Deyimler olmak üzere; Türkü, Mânî, Bilmeceler - Bulmacalar ve Halk Hekimliği = Ev ilâçları, tüm kaynağını Tarım alanımızdan almaktadır. Bu bir gerçektir, asla inkâr edilemez! Şu halde; Türk Folkloru'na en çok hizmet etmiş olan TÜRK TARIMI'na da niçin bir FOLKLOR kitabı olmasın? İşte bu kitap, Türk Tarımının, Türk Folkloruna kazandırmış olduğu gerçek hazinesinden faydalanılmak suretile tamamlanacaktır.

Türk Tarım Folklorunun birinci bölümünü, ziraatımızın çeşitli konularına göre Atasözleri ve deyimler teşkil etmektedir. Bu duruma göre Türk Tarım Folklorunun birinci bölümünü teşkil eden Tarıma ilgili Atasözleri ve deyimleri konularına göre şöylece özetleyebiliriz :

I. Bölüm :

Tarıma ilgili Atasözleri ve Deyimler :

- A — İklimle dair atasözleri ve deyimler,
- B — Toprak, Su, Nadas, Gübre ile ilgili atasözleri ve deyimler,
- C — Ekim işlerine dair atasözleri ve deyimler,
- D — Büyüme, hasat ve harman'a dair atasözleri ve deyimler,
- E — Ağaçlara dair atasözleri ve deyimler,
- F — Bağ ve Bahçe'ye dair atasözleri ve deyimler,
- G — Hayvanlara dair atasözleri ve deyimler.

(Devam edecek)

Karagöz-Hacivat ve Arkeolojik Hakikatler

Yazan : Gülsen DİKTÜRK
Arkeolog

Yazılı Kaya kabartmasında görülen Eti Tanrıları.

Türkiye'de turizmi geliştirecek ana kaynaklardan en başta geleni şüphesiz arkeolojidir. Bu mefhum altında mütalâa edilen her türlü eser en ince noktalarına kadar Türk zevkinin evvelden beri ne kadar ince ve ne kadar mükemmel eserler yarattığının delilidir. Üstün Türk zevki, kültürü ile birleşerek zamanımızda dahi hâlâ sanat değerini muhafaza eden güzel eserler vermiştir.

MİLLİ SERVETİMİZ DURMADAN YURT DIŞINA KAÇIRILIYOR

Bu türlü hem maddî, hem manevî hazineye sahip olamayan, tarihleri sanat mefhumundan yoksun bir kısım ülkeler pek tabii ki, olan ülkelerinkini elde etmeye çalışacaklardır. Yokluk olan yerde açlığın hüküm sürmesi olağan şeydir. Bu sebeple kaçakçılık ve eski eser hırsızlığı bilhassa son asırda almış yürümüştür. Millî servetimizin böylece yurt dışına kaçırılması hepimizin üzülmelerini gerektiren bir durumdur. Bunca emekle yapılmış sanat şaheserlerinin agğözlü insanlar tarafından çalınması tarihi Türk düşüncesine, yüksek kültürüne

haksızca sahip çıkılması demektir.

Maddî kaçakçılık yanında bir de manevî kaçakçılık vardır ki, bugünlerde son derece yüksek bir medeniyetin, büyük bir kültür seviyesinin neticesi olan ince sanatı çalmaya kadar ileri gidebiliyor.

ÖZ MALİMİZ KARAGÖZ - HACIVAT

Kendi öz malımız olan bir Karagöz - Hacivatımız var bugün. Yüzyıllardan beri yavaş yavaş sevmişiz. Her tarafından buram buram Türklük kokarken, başka bir milletin kalkıp da "Karagöz - Hacivat bir Yunan gölge oyunudur, Türkler göçebe bir kavimdirler, çadır insanların böyle bir sanat yaratması düşünülemez" demelerine karşılık söylenecek ilk söz "koskoca bir yalancısınız" dır. Bu yalancılığı ilmin gerçekleriyle isbat etmek çok kolaydır.

Evvelâ Türklerin göçebe bir kavim olup olmadığına bakalım. Binlerce sene evvel henüz eski Yunan kültürünün ortaya çıkmadığı devirlerde Anadolu'da bugün dahi üstünlükleri herkesçe kabul edilen çok gelişmiş bir sanat vardı ve bunu yaratan in-

sanlar göçebe değil, bilâkis şehircilik bakımından son derece gelişmiş kimselerdi. Sosyal, siyasi ve içtimai hayat çok düzenliydi. Böyle huzur içindeki insanların sanat ve medeniyete gereken ilgiyi göstererek onun zirvesine ulaşmaları normaldir. Arkeolojinin maddî, yalana ihtiyaç bırakmayan belgeleri bunu apaçık gözler önüne seriyor.

Bugün, o eski Yunan kültürü ve medeniyeti ile alakası kalmamış olan birtakım düşük karakterli insanlar Karagöz - Hacivatımıza, dolayısı ile üstün düşünce ve sanatımıza sahip çıkmaya kalkışıyorlar.

Onları kesin bir yenilgiye uğratmak, geriye dönüp şöyle bir bakmakla mümkündür.

KARAGÖZ VE HACIVAT ŞEKLİNİN TARİHÇESİ

Acaba Karagöz ve Hacivat bu şekillerini nereden almıştır?..

Tabii ki ilk akla gelen, bir sanatkar tarafından yaratıldığıdır. Kıyafetler bir devrin giyiniş tarzını gösteren en güzel örneklerdir. Oysa bunlarınki yaratıldığını zannettiğimiz Osmanlı kıyafetlerine pek uymamaktadır. Buna karşılık "sanatkar kafasında bu şekilde görmek istemiştir" diyebiliriz. Ancak son yıllardaki arkeolojik çalışmalar neticesi bulunan eserler Karagöz - Hacivat'ın yüzyıllardan değil, bin yıllardan beri Türklerle ait olduğunu ispatlıyor.

4000 yıl evvelki atalarımızın yarattığı, sanat ve siyasi bakımdan çok büyük bir imparatorluk olan Hitit İmparatorluğunun geriye bıraktığı muazzam eser grubundan üzeri kabartmalarla süslü taş eserlerde Karagöz - Hacivat'ın ilkel değil, normal örneklerini bulmak mümkündür. Bu herkes tarafından kolaylıkla fark edilebilir. Tanrı veya insan tasvirleri olan bu motifler Karagöz-Hacivat motiflerine eşittir. Hitit sanatı şaheseri olan "Yazılıkaya" âbidesinde erkek Tanrıların duruşları, serpuştan, ayak kabalarına kadar herşeyleri ile benzerlik gösterilir. Serpuştaki Tanrılık âlâmeti olan karşılıklı boynuzlar, kısa etekli elbise ve ucu yukarı kıvrık (çapula denilen Türk köylüsünün karakteristik çarıkları) ayak kabılar birbirine eşittir.

Bunlar ilk nazarda görülenler. Daha in-

celenirse diğer benzerlikler de ortaya çıkar.

HİTİT TASVİRLERİNDE OLSUN, KARAGÖZ VE HACIVAT'TA OLSUN PERSPEKTİF YOKTUR

Her ikisinde de perspektif yoktur. Tasavvura göre tasvir edildikleri için gövdeler cepheden, baş, kollar, bacaklar ve ayaklar yandan tasvir edilmiştir. Kol ve ellerin meşguliyeti ise tamamen birbirine benziyor. Hitit tasvirlerinde arkadaki el daima çene altında yumruk şeklindedir. Bu, Hititlerde tapınma şeklidir. Diğer el ise hareketli, iş görür durumda olup dirsekten kıvrıktır. Karagöz ve Hacivatın kol ve el durumları incelendiğinde bu kaçınılmaz benzerlik ortaya çıkıyor. Hitit örnekleri bir tane ile yetinmiyor. Malatya'da bulunmuş kabartmalı taşlarda daha büyük yakınlık göze çarpıyor. Misaller çoğaltılabilir. Bu kabartmalardaki kıyafetler o devir giyinişini bize yansıtıyor. Eserlerin tümünde aynı tip kıyafet işlenmiştir. Aralarında zaman farkı: bulunduğu için bir sanatkarın yarattığı fantazi modeller diyemeyiz. Bir düşüncenin normal neticesidir bu.

Kıyafet tayininde en büyük unsur iklimdir. İklimde en iyi uyan elbise ve ayakkabılar tercih edilecektir. Ucu kıvrık ayakka-

İvrizde bulunan bir Eti kabartması. Eti Kralı Bereket Tanrısına tapınıırken

Maçka'dan İnanışlar

Derleyen : Şükür GÖRMÜŞ

- 1 — Süpürgeyle dövülen çocuk hırsız olur.
- 2 — Boş beşik sallanırsa çocuğun karnı ağrır.
- 3 — Başında çıkıntılı olan çocuk haylaz olur.
- 4 — Dişi çıkan çocuğun dişi havaya atılırsa yeniden çıkan diş beyaz ve sağlam biter.
- 5 — Saçayağının üstünde oturan gebe kadının kızı olur.
- 6 — Kapının eşğine oturana iftira ederler.
- 7 — Evin içinde ıslık çalınırsa o eve müsibet gelir.
- 8 — Çocuğun üstünden geçen geri dönmezse çocuğun büyümesi durur.
- 9 — Saçayak ateşte boş durursa ölü suyu bekler.
- 10 — Başkasının elinden sabun alınmaz. Sabunu verecek olan bir yere bırakır, diğer şahıs alır. Şayet sabun elden ele verilirse o iki kişinin arası açılır.
- 11 — Ekmek kesen tez kocar.
- 12 — Gece uluyan köpek ölü çağırır.
- 13 — Akşam öten horozun eve uğursuzluk getireceğine inanılarak başı kesilir.
- 14 — Halkın "banli" adını verdiği dişi çakalın uluduğu akşam o köyde birisi ölür.
- 15 — Karga bir insanın yanında öterse bir uğursuzluk var demektir.
- 16 — Ocaktaki zencir sallanırsa kırdaki inekler yuvarlanır.
- 17 — Karnı aç iken yılan gören ilkbaharda hastalanır.

bılar zamanımıza kadar gelmiştir. Bu durum şu mes'eleyi gayet güzel aydınlatır.

ARKEOLOJİK ESERLER HENÜZ BULUNMAMIŞTI

Karagöz ve Hacivat Osmanlılar devrinde ortaya çıktığı zaman henüz bu eserler bulunmamıştı. O halde bu büyük benzerlik nereden ileri geliyor?... Birbirlerinden haberi olmayan insanlar nasıl topatıp uyan şekiller yaratıyorlar?... İşte belli bir düşünce neticesi "sebeplere sonuç" kaidesi gibi kendini gösteriyor. Karagöz - Hacivat ve Hitit

18 — Küçük çocuklar devamlı tükürürse yağmur yağar.

19 — Sonbaharda kuşlar sürü halinde denize doğru giderlerse o yıl kış ağır olur. Denizden karaya giderlerse o yıl kış hafif olur.

20 — Kuşlar denize köktüğü zaman hamisi çıkacağına inanılır.

21 — Ay tutulduğunda uğursuzluk sayırlarak mermi atılır.

22 — Şeftali dikenin ömrü az olur.

23 — Meyve ağaçlarına kurban karnı sü-rülürse o yıl meyve bol olur.

24 — Cuma günü öğleye kadar ev süpürülmez.

25 — Cuma ve bayram günleri yağmur yağacağına inanılır.

26 — Pazar günü yolculuk yapmak uğursuzluk sayılır. Cuma ve pazartesi günleri yolculuk yapılmamalıdır.

27 — Şubatın birinde evine geveze adam gelenin tavukları o yıl çok yumurtlar.

28 — Kulak öterse bir haber alınacağına inanılır.

29 — Gurbete gidenin peşine su dökerse tez döner. taş atarsa orada kalır.

30 — Misafir çok oturursa ayakkabısının altına tuz konulduğunda hemen gider.

31 — Çenesi yarık olan kişi hayatta birçok kadınla evlenir.

32 — Alın açık olan adam zengin olur.

33 — Elinden kaşık, ağzından ekmek düşeninin soyunda bir aç var demektir.

34 — Evinden gece besmele ile çıkan bir kişinin önüne yol boyunca cin, hortlak vb. çıkmaz.

eserlerinin aynı düşünce ve kültüre sahip aynı ırka mensup insanlar tarafından yaratıldıkları meydana çıkıyor. Bu benzerlik yalnız Karagöz - Hacivata inhisar etmiyor. Kadın ve çocuk figürleri ile ziynet eşyaları bile benzerlik gösteriyor. Bu apaçık gerçekler karşısında binlerce senedir değişmeden gelen Türk düşüncesinin bu güzel örneği, milli gölge oyunumuz Karagöz - Hacivatımıza sahip çıkmak son derece gürdür. İlim gerçekleri şamar gibi suratlara çarpmakta ve haksız olanları kesin yenilgiye uğratmaktadır. - Tercüman

Muhacir Kadıköy Yemekleri

Yazan : Erdem YÜCEL

DOMATES ÇORBASI

Domates çorbasının hazırlanmasında öncelikle soğan ve sade yağ birlikte karıştırılır ve sonra odun ocağında kavrulur. Kullanan ölçü şöyledir: Bir baş soğana karşılık 250 gr. sade yağ. Diğer taraftan iki - üç tane iri domates de küçük parçalar halinde doğranır ve ayrı bir yerde kavrulur.

Bundan sonra her ikisi bir tencereye boşaltılır, üzerlerine soğuk su ilâve edilir ve içerisine biraz da un atıldıktan sonra çirpılır. Yeniden ateşin üzerine konulur, yu-murta ve yoğurt ile terbiye edilir.

YUFKA MAKARNASI :

Yufka makarnasının hazırlanmasında öncelikle beyaz un elenerek yufka haline getirilir. Bundan sonra suyunun çekilip kuruması için güneşe bırakılır. Yaklaşık olarak aradan yarım saat geçtikten sonra yufka bıçakla uzun şeritler halinde kesilir, bir tencerede kaynamakta olan suyun içerisine atılır. Böylece yufka pişer ve sonra suyu süzülür; bir tepsi içerisine alınarak tereyağla yeniden haşlanır. Üzerine peynir ve ekşimik (3) ilâve edilir.

SOĞANLI EKMEK :

Taze soğanın yeşillik kısmı toplanıp yıkanır ve bir bıçakla ince ince doğranır. Diğer tarafta da mısır unu ince bir elekte e-lenir, bundan sonra her ikisi karıştırılır ve bir tutam nâne, bir kaşık kırmızı biber, yeteri kadar su ile tuz üzerlerine ilâve edilir. İyice karıştırılıp yoğurulur, önceden yağlanmış bir tepsinin üzerine yayılır. Bu sırada bir kenarda da odun ocağı hazırlanmaktadır. Ateş yapıp büyük bir kor kümesi olmuştur. Gelberi ile bu ateş bir kenara çekilir ve büyük bir kapakla örtülen tepsi bu kızgın yere bırakılır. Kapağın üzerine de kenara çekilen ateşler yeniden konur. Yaklaşık olarak bir saat kadar tepsi bu ateş içerisindedir.

ISIRGAN YEMEĞİ :

Köy civarındaki bayırlarda bol bol yetişen ısırgan otu büyük bir tencere içerisinden haşlanır. Ateşten alınıp suyu süzülürden kaynamaya bırakılır.

OMMAÇ (SÜTLÜ ÇORBA) :

Ommaç diye isimlendirilen bu çorba su katılmış sütün, un ile karıştırılması ile meydana gelmektedir. Bunun içinde yarım tencere halis süt kaynatılır ve içerisine 1/3 nispetinde su ilâve edilir. Bundan sonra önceden hazırlanmış hamur parçaları ovalanarak küçük topakçıklar halinde tencereye konur. Gereği kadar da tuz katıldıktan sonra yeniden kaynamaya bırakılır.

ten sonra curlak (4) içerisinde cırgalanır (5). Bu ameliye sırasında da ısırgan otunun dikenleri dökülür, ezilir ve pelte haline gelir. Ayrıca kavrulmuş olan bir veya iki baş soğan, un, kırmızı biberin ilâvesi ile bir miktar sade yağ içerisinde yeniden kavrulur.

KAÇAMAK TATLISI :

Kaçamak tatlısı Birkına tatlısı ile birlikte köy halkının rağbet ettiği tatlıların başında gelir. Ayrıca bunlar köy düğünlerinde de baş yemek olarak kullanılır.

Bir bakır tencere yarısına kadar su ile doldurulur. İçerisine elenmiş mısır unu dökülür ve bir oklava ile de karıştırılır. Bundan sonra da yarım saat ilâ bir saat arası kaynatılır. Kaynama süresi bitince de bir tepsinin içerisine dökülür, üzerine tereyağı ile şeker konulduktan sonra soğumaya bırakılır.

BIRKINA TATLISI :

Köyün en ziyade rağbet ettiği bu tatlının yapımı için şu malzemeye ihtiyaç vardır: Yarım kilo yoğurt, yarım kilo yağ (zeytinyağı veya çiçek yağı), bir kilo toz şeker, bir kilo un, dört yumurta, bir kaşık karbonat. Bütün bu malzeme bir tepsi içerisinde iyice yoğurulduktan sonra küçük yuvarlaklar haline getirilir, bir çatalın yardımı ile de hafifçe ezilir ve fırına sürülür. Fırından geldikten sonra da hazırlanan şerbet üzerine dökülür.

(1) Bkz.: E. Yücel, Muhacir Kadıköy'de Hidrellez ve Mânileri, "Türk Folklor Araştırmaları" İstanbul 1969, s. 237, sf. 5267; E. Yücel, Muhacir Kadıköy'de kız isteme ve düğün, "Türk Folklor Araştırmaları" İstanbul 1969, s. 242, sf. 5392 - 5394.

(2) Peşterne, Dinamanisa, Cuma.

(3) Ekşimik, ekşi yoğurdun kaynatıldıktan sonra bir tülbenkten süzülmesi ile elde edilmektedir.

(4) Curlak: ısırgan otunun haşlandıktan sonra kıvama gelmesi için köyde yapıp kullanılan, tahtadan basit bir alettir. Birbirine dik olarak çakılmış iki tahtanın birleştiği yere uzun bir sopa geçirilmiştir. Bu basit alet haşlanan ısırganın bulunduğu kaba sokulur, sapı ovalandıkça ısırgan da kıvama gelir.

(5) Cırgalamak köy lisanında curlak ile kap içerisindeki ısırganı ovalamak anlamına gelmektedir.

Bize gelen KITAPLAR

• M. Âdil ÖZDER / Abdullah AYDIN: "Artvin İli". Cilt 1. Yazı ve resimlerle çevre incelemesi. Sipariş adresi: 67. Sokak, No. 24/4, Emek - Ankara. 23 x 16,5 Cm. boyunda, 120 sayfa, 10 lira.

• Gültekin SÂMANOĞLU: "Alacakaralık". Şiirler. Hisar Yayınları : 8. 20 x 13,5 boyunda, 144 sayfa, 10 lira.

• Mehmet ÇINARLI: "Halkımız ve Sanatımız". Makale ve denemeler. Hisar Yayınları : 9. 20 x 13,5 boyunda, 120 sayfa, 7 lira.

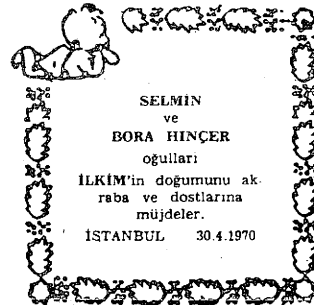
• Etem ÜTÜK: "Yolların Çocuğu". Şiirler. 20 x 13,5 boyunda, 48 sayfa, 3 lira.

• Hakkı ÖZKAN: "Kırmızı Kırılgaç". Hikâyeler. Nil Yayınları. Cemalnadir S. Büyüyük Milâs Han, No. 102, İstanbul. 20 x 14 boyunda, 112 sayfa, 5 lira.

• Ahmet ŞENTÜRK: "Demiryolu Şiirleri Antolojisi". Şiirler. İsteme adresi: P. K. 11, Malatya. 20 x 14 boyunda, 64 sayfa, 3 lira.

• Muzaffer REŞİT: "Macar Hikâyeleri Antolojisi". Varlık Büyük Eserler Kitaplığı: 182. 16,5 x 12 boyunda, 208 sayfa, 6 lira.

• Selâhattin BATU: "Avusturya ve Venedik Günleri". Gezi anıları. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı: 183. 16,5 x 12 boyunda, 152 sayfa, 4 lira.

Saz Şairleri ve Ozanlar :

Şair Abbas (1873-1950)

Yazan : Nizamettin ONK

"Meni de İğdir"lı şair tanırım
Öz ülkem, öz yurdum, elimdir İğdir."

Diyan Şair Abbas'ı çocukluğumda bir çok defa dinlemiştim. İğdir'da vaktiyle geldi-gider ozanların uğrağı "Develi Mehmed" in Kahvesi" derlerdi. Oraya sık sık gider, söz açar, sohbet ederdi.

Sesi mükemmel değildi Şair Abbas'ın. Meşeden eğrilmiş bastonunu saz şeklinde bağrına basar, deyişlerini dilden dökerdi. Akıcı üslubu ile yaptığı deyişler çok içliydi. Bir anda dinliyenlerin gönlüne akarak çok kısa zamanda dilden dile yayılırdı.

1873 yılında Kars'ın DİGOR ilçesinin DAŞNIK köyünde doğan Şair Abbas, İğdir'a yerleşerek Baharlı mahallesinde otururdu. Babasının adı Nazar'dır. Bu bakımdandır ki deyişlerinin bir çoğunda "Nazar-oğlu" taştırması "mahlası" yer alırdı.

İlkokul sıralarındaydım. Kendisine derin sevgi beslediğim Şair Abbas'ı ziyaret ettim. Hayatı hakkında biraz bilgi aldıktan sonra hoşuma giden bir çok deyişlerini yazdım. Ozan; Tübkistan, Azerbaycan, Kafkas illeri ve Anadolu'yu gezdiğini söyledi. Bu arada İran'da Makû, Hoy hanlarının meclisinde çalıp, çağırıldığından, Tebriz'de uzun zaman aşıklık ettiğinden bahsetti. Bir aralık sözü bir İran hanının meclisine getirerek büyük Ozanımız Çıldırlı Aşık Şenlik'le karşılaştığını anlattı. Sözlerine şöyle devam etti: "Aşık Şenlik benden daha üstün kişiydi. Şu varki, benim Şii mezhebime mensup olduğumu bilen İran Hanı mat olmamı istemiyordu. Karşısında bir ölüm tehlikesi gören Şenlik, bir hayli deyişmeden sonra sazı yere bırakmak zorunda kaldı. Fakat ben derhal olmaz sen benden üstünsün, dedim ve sazı bırakarak Aşık Şenliği öptüm... Çok dostane gece geçirdik." dedi. Bundan öze söylentiler uydurmaz diye sözlerine ekledi.

14 yaşında saz çalıp, söz söylemeğe başlıyan Şair Abbas, gençliğinde çok güzel saz çalarmış. Biraz yaşlanınca saz çalmanırı günah olduğu söylentisine uyararak deyişlerini dilden söylemeğe başlamış. Birinci

Dünya Savaşı, Aras boyu İstiklâl Mücadelesi, Ermeni mezalimini bizzat yaşayarak halkının acısını paylaşan Ozan, Enver Paşa'nın Kafkas Harekâtına aşağıdaki ulusal deyişini yakmıştır.

IRAVAN elinden yen Enver Paşa
Biz verek yolunda can Enver Paşa
Zamana serdari sen Enver Paşa
Zamana serdari seni deyiller.

Müselman sevinir Enver Beğ gelir
Koşun gabağında kahraman gelir
Oynuyup yerinden Al-Osman gelir
Kesin O'na min kurbanı deyiller.

Ermeniler beled oldu yollara
O Urus ta talan saldı ellere
Eleşgert ürküştü düştü yollara
Yesir oldu müselmanı deyiller.

Silâh yoktu biz götürek atışağ
Aşbarı Kafkaz'a bizde karışağ
Lâzım budur teğyeyinen danışağ
Zamana serdari seni deyiller.

Daşnikli ABBAS'am göyher kâriyam
Cevahir khurdarı, dür medanıyam
Millet beresinde din kurbanıyam
Kesin O'na min kurbanı deyiller.

Ömrü boyunca savaşlara yakından tanık bulunan, Savaş acısı ve meşakkatlerini gören Şair Abbas, İkinci Dünya Savaşını da yakından izledi. Bütün dünyanın ateş alarak yandığı bir sırada ülkemizin seyirci kaldığı bu savaşta Türk gücü ozanın kıvanç olmuştur. "Destanı Cumhuri" İkinci Dünya Savaşında gücümüzü anlatan, ulusal deyişlerindedir.

— DESTAN-I CUMHURİ —

Vatandaşlar kimseden yok pakimiz
Zaferlerde yüksek bir şanıımız var
Yurdumuz Anadolu, Türk'î, din islâm
Düşmana cevaptar arslanımız var.

Avrupalılar ateş almış alışıyor
Kâfir düşman ölüme buluşuyor
Herkes kendi için lâflar konuşuyor
Cam dilden tatlı lisanımız var.

Yiğit gerek yiğitliğin danmasını
Düşman karşısında ateşlere yanmasını
Şefketli Cumhuriyetten hiç usanmasını
Akıbet ölümdür bir canımız var.

Yiğit gerek uğraşın kan içinde
Kadın gibi uymasın dam içinde
Dilâver "İnönü", millet önünde
Elbet fethetmeğe gümanımız var.

Yüz bin teyyaremiz havada uçuyor
Dost ile düşmanı sahrada seçiyor
Dört milyon sevkîyat düşman kanı içiyor
İslâma kömekdi süphanımız var.

Dört kura askerdi başında paşa
Karşıda düşmanı yakar ateşe
Emri-ferman verse dağ ile taş
Yakarız canını düşmanımız var.

18 milyon Türk oğlu düşmana sınımaz
Yüz sene cenk etse asla yorulmaz
Vursalar göğsünden geriye dönmez
Cengi tarihlerde destanımız var.

Üç milyon askerdî hepisi cenk-i
Hepsi ateşlidir topu-tüfengi
Nece ki Prusya'yı yakıtı firengi
Daim cenk etmeğe meydanımız var.

Koç yiğidi methaylemez bizimdir
Düşmanları fethaylemek bizimdir
Çoklar ile cenk eylemek bizimdir
Peygamberden elde fermanınımız var.

Onsekiz bin âlemin habibi Habip
Ezzelden islâma odur musahip
Düşsek te yaralı kendisi tabip
Cenabı kudretten dermanımız var.

Bizim dilimizde kelâm bizimdir
Hoş, sefâ, merhaba selâm bizimdir
Cennet-i behiştî âlem bizimdir
Cumhuru âdelet divanımız var.

Düşmana musallat olluk inşallah
İcadın başına çalık inşallah
Bir neçe ülkeyi alık inşallah
Yaşayıp gezmeli zamanımız var.

İslâma susmuş bir kaç irafiz
Hakkın kemendinde kendisi mapiz
Destan da methetti ABBAS'ül hafiz
Azeri, Türkistan vatanımız var.

İçli aşk parçaları da Şair Abbas'ın de-
yişlerini süslemektedir. Ozan çeşmeden su
doldurarak dönen güzellere:

Budur gelen üç güzelin
Hansına kurban men olum
Gıya bakıp can alanın
Hansına kurban men olum.

Birisinin adı Banı
Elvan gergâh tokhur hanı
Canım alıp Şehrebanı
Hansına kurban men olum.

Yeri yeri nazlı khanım
Sensen hurî yi gılmanım
Men ABBAS'am var bir canım
Hansına kurban men olum.

"Yaş geçse bile Ozanın gönlü genç ka-
lır." Bu cümleyi sık sık tekrarları Şair
Abbas... O güzellere deyişe başladı mı ar-
dı - arkası kesilmezdi. Yeni yetişmiş genç
olurdu. Aşk güfteleriyle öğerdî de öğerdî.
Ozanın çok sevdiğim "Güzelin şanına, gü-
zel destan demek vaciptir." özdeyişiyile
başlayan deyişine değinmeden geçemiyece-
ğiz:

Mâh cemalın münebbardi gaddin ürüşen güzel
İkhtiyarın var başıma can sana kurban güzel
Müjgânından okhlanmuşam tabibimsen çare kıl
El benim, eteği senin, güzel el-aman güzel.

Gözel, senin güzelliğin külli İran'da bulunmaz
Ne Urum'da, ne gâvurda, ne Afgan'da bulunmaz
Ne Belhi, ne Buhara, ne Türkmen'de bulunmaz
Tersa görse cemâlini olar müselman güzel.

Kalem kaşlar kudretten kurulmuş yaya benzer
Lebi ballı, siyah hallı, cemalın aya benzer
Dudu dilli, işve belli, cemalın aya benzer
Goynunun irizvan bahçesi, zülfün ireyhan güzel.

İğdir'da "Nazaroğlu" tafşırmasıyla ölü-
nceye değin deyişler söyleyen Ozan; halk ta-
rafından "Şair Abbas - Nazaroğlu" diye ta-
nımaktadır. Bu yörede hemen hemen her-
kes onun deyişlerinden ezberlemiştir. Azerî
ozanların geleneksel "Yedekli koşma" tar-
zındaki deyişlerine katılan Şair Abbas'ın a-
şağıdaki deyişi de halkın belleğinde yer
alan parçalardandır.

Tegayıl eyleme divana gönül
Tanrı ürcah eyler bir khare seni
Ezzim bir khare seni
Gülüm bir hare seni
Naşı bağman becermez
Verer bir khare seni
Hakkı tanımayıp uyma şeytana
Salar daşdan daşa duvara seni.

Bir derde düşmüşem derdim bilinmez
Meclislerde selâmımız alınmaz
Men ezziyem alınmaz
Kale burcu alınmaz
Selyagiptan sözleşse
Sınık gönlüm alınmaz
Tabip karşı gelse ilâğ bulunmaz
Salar daştan taş duvara seni.

NAZAROĞLU ne gezersin küfrü ininde
Kur'an hakır Muhammed'in dininde
Men ezziyem dininde
İlm okudum sinemde
Ustadımdan ders aldım
Yasin, tasin sininde
Araşatta o mahşerin gününde
Salar daştan taş duvara seni.

Her an, her konuda olgun deyişler söy-
leyen Şair Abbas'ın toplum hayatına değî-
nen deyişleri de etkindir .

Onsekiz bin âlemi yoktan var eden
Külli kâinatı o Tanrı gözler
Necipzade bilir meclis adâbin
Nanecip oturup yukarı gözler.

Koç yiğitler olur merdi merdana
Marifetin salar sultana khana
Gül sovuksa gülşen kahr virana
Bülbül ağlar daldı bir harî gözler.

Bu dünyada gam çekmeyen dem çeker
Pilte yanar yağdanından nem çeker
Fağır bülbül dokuz ayı gam çeker
Zarı kılar üç ay baharı gözler.

İlm okuyup hakikatten ders alan
Kemalinden marifetten ders alan
Zir-m zeber bir hurfattan ders alan
Lügati heceler tomarı gözler.

"NAZAROĞLU" giyer gamın köyneğün
Sır sözüünü namertlere demeyin
Nanecip itirer hakkın emeğün
Ne namus, ne gayret, ne arı gözler.

Okur-yazar olmayan Şair Abbas çok kuv-
vetli belleğe sahipti. Arapça ve Farsçayı
iyi bilir, iyi konuşurdu. İslâm dini üzerinde
de geniş kültüre sahipti. Toplantılarda dinî
konulara da değinir, islâm felsefesine ge-
niş yer ayırırdı. Ozan bir çok dinî efsane-
leri de deyişlerine almadan geçmemişti.
Bunlardan Lokman aleyhisselâmın ölüme
çare araması, İskender'in (Büyük İsken-
der) zulümata "karanlık diyara" gidip

ab-u hayat-ı araması gibi efsaneleri baka-
lım deyişine nasıl almıştır:

Hakkın takdirine tedbir
Olabilmez ne mümkündür
Kudret işlerini bende
Bilebilmez ne mümkündür.
Kifridir şeytan lisanı
Çeker ceहनeme seni
Elden bırakma imanı
Alabilmez ne mümkündür.

Lokmanda dünyaya geldi
Lokmanlık adını aldı
Ölüm için çare kıldı
Kılabilmez ne mümkündür.
İskender getdi zulmata
Yetiştî ab-u hayata
İçe sağ kala dünya da
Kalabilmez ne mümkündür
NAZAROĞLU derdin beşti
Sinen de közdü ateşti
Gönlü gamlı gözü yaştı
Gülebilmez ne mümkündür.

Şair Abbas, İğdir'da geçirdiği son çağ-
larında düğün-dernek dolaşarak geçimini
sağladı. O'nu çok seven İğdir halkı her
düğünün baş meclisine ozanı çağırır, gere-
ken ilgiyi gösterirdi. O'na "Hak aşığı" der-
lerdi. O Tanrıya, bilime âşıkı. "Yerden -
göğden söylerdi" Şairlik arı halka göre o-
zanlığın ulvisidir. Buna göre bu adı saygı
ile anarlardı.

İğdir'a taşradan her gelen âşık, bir kilo
şeker armağan alır, şair Abbas'ı ziyaret e-
der, ondan sonra köylerde çalıp - çağırarak
iznine kavuşurdu. Bu hareket yaşlı ozana
saygı olarak kabul edilirdi.

Halk hikâyelerini de çok güzel söylerdi
Şair Abbas. "Emrah ile Selbi/Revan var-
yanıtı, Köroğlu'nun bir çok kolları, Tufar-
kanlı Abbas, Tahir Mirza, Kurbanî ve Ya-
ralı Mahmut bildiği başlıca hekâtlardan-
dır.

İğdir'in BAHARLI mahallesinde, ken-
disi yaşlarında karısı ile son çağlarını ya-
şayan Şair Abbas, 23 mart 1950 de hayata
gözlerini yumdu. İğdirlıların teessür ve göz-
yaşları arasında "İğdir Baharlı mezarlığı-
na" gömüldü.

Ünlü ozan her fani gibi silinip gitmedi.
O yüzyıllar sonrası, belki de dünya durduk-
ça kendini unutturmayacak kadar hatırala-
rını bıraktı.

Aynı Olayları :

İstanbul Liseleri Halk Oyunları Yarışması

Yazan : Üstün GÜRTUNA

17, 18 mart 1970 günlerinde elemeleri Sultanahmet Sanat Enstitüsü salonunda, 19 mart 1970 günü finalleri Spor ve Sergi Sarayında yapılan İstanbul Lise ve Dengi Okullar Arası Halk Oyunları Yarışması büyük ilgi gördü. İlginin yanında orta dereceli okulların genç kızları, delikanlıları Anadolu'nun çeşitli oyunlarını ne kadar kolay ve başarılı şekilde oynadıklarını da ispat etti.

Sultanahmet Sanat Enstitüsü Okul Aile Birliği ve Yardım Derneğinin düzenlediği yarışmanın ilk iki günü elemeye ayrılmıştı. Bu güç yarışmaya 19 okul çeşitli halk oyunları ile katıldı; eleme sonunda 12 okul finale kalma hakkını kazandı.

Yarışmanın jürisi, eleme ve finalde grupların oyunlarını incelerken, oyunların otantige (asla uygunluğuna), kıyafetin mahalliliğine, müzik ve beraberliğe dikkat etmiştir.

İlk gün yarışmadan önce Jüri Başkanı İhsan Hınçer, ikinci gün Millî Folklor Enstitüsü Müdürü Cahit Öztelli yarışma gayesi ve sonuçları hakkında kısa, fakat özlu birer konuşma yaptılar.

17 mart 1970 günü okullar sahneye şu sırada çıktılar: 1 — Gaziantep oyunları ile Üsküdar Kız Lisesi eşliğinde Haydarpaşa Lisesi, 2 — Tokat oyunları ile Kadıköy Kız Enstitüsü, 3 — Van oyunları ile Maçka Sanat Enstitüsü, 4 — Artvin oyunları ile Galatasaray Lisesi eşliğinde Nişantaşı Kız Lisesi, 5 — Sivas oyunları ile İstanbul Kız Lisesi, 6 — Karadeniz oyunları ile Darüşşafaka Lisesi, 7 — Bitlis oyunları ile Galatasaray Lisesi, 8 — Gaziantep oyunları ile Motör Sanat Enstitüsü eşliğinde Rüştü Uzel Kız Enstitüsü, 9 — Kars oyunları ile Nişantaşı Kız Lisesi eşliğinde Kabataş Erkek Lisesi.

18 mart 1970 günü ise şu okullar oyunlarını takdim ettiler: 10 — Özel Marmara Koleji (Gaziantep), 11 — Kadıköy Özel Kız Koleji (Sivas), 12 — Kadıköy Kız Lisesi (Bayburt), 13 — Levent Lisesi (Erzurum), 14 — Site Koleji (Elâzığ), 15 — İstanbul Erkek Lisesi (Artvin), 16 — Bakırköy Lisesi (Bayburt), 17 — Şişli Motör Sanat Enstitüsü (Erzurum), 18 — İstanbul

Kızılay Özel Hemşirelik Koleji (Erzurum).

Ayrıca her üç gecede ev sahibi olan Sultanahmet Sanat Enstitüsü Bitlis halk oyunları ekibi başarılı gösterilerde bulundu. Final gecesi aynı okulun Bursa Ekibi de Kılıç - Kalkan oyunlarını takdim etti.

20 mart 1970 günü saat 20.00 de Spor ve Sergi Sarayında başlayan final dolayısıyla salonu 4-5 bin seyirci doldürmüştü. Halk oyunları gruplarının salona giriş, oynayıp ve salondan ayrılışları çılginca alkışlanıyor, teşvik sesleriyle karşılanıyor ve uğurlanıyordu. Sergi Sarayı güzel yurdumuzun dört bir bucağının havasını teneffüs ediyordu. Renk, motif, nakış, figür gözlerimizin önündeydi. Bu ne harikulâde bir geçitti.

Yarışma sona erdikten sonra Jüri ve Tertip heyeti en fazla puan alan 4 okula birer hatıra kupası, diploma ve grup elemanlarına birer madalya vermiştir.

Tertip heyeti: Orhan Tuğsavul (Başkan, Bakırköy Halkevi Bşk. Sultanahmet Sanat Enstitüsü O.A.B. Bşk.), Süheyl Uçarer (Sultanahmet Sanat Enstitüsü Md. Mv.), Meb-

İhsan Hınçer jüri adına konuşurken.

ARAŞTIRMALARI

İstanbul Kızılay Özel Hemşirelik Koleji'nin, Lise ve Dengi Okullar Arası Halk Oyunları yarışmasına katılan Erzurum Kız Ekibi.

rure Yavuzok (O.A.B. II. Bşk.), Bilyap Özarıkçı (Teknik Müşavir).

Jüri: İhsan Hınçer (Başkan - İst. Bel. Varıdat Tahakkuk Md. ve Türk Folklor Araştırmaları Der. Gen. Md.), Cahit Öztelli (Millî Folklor Ens. Md.), Eflâatun Cem Güneş (Folklorcu - Masalçı), Orhan Tuğsavul (Bakırköy Halkevi Bşk.), M. Hilmi Gür (Eğin ve Çevresi Folklorunu Yayma ve Yaşatma Der. fahri Bşk.), Ayhan Doğanç (T. F. K. Derleme ve Araştırma Md.), Hasbettin Altınok (T.F.K. üyesi), Kazım Aydılek (T.F.K. üyesi), Erol Akın (Yük. Tahsil G. Türk Folklor Der. Bşk.), Adli Egitir (Türk Folklor ve Turizm Der. Bşk.), Erdoğan Taymaz (Bakırköy Halkevi Folklor Md.), Nadide Arcan (Ataköy İlkokulu Md.), Vedat Demirci (İst. Rad. Çocuk Yay. Şef. Prodüktörü).

Program takdimciliğini çok başarılı yürüten Hikmet Adısanoglu idi.

Lise ve dengi okullar arası halk oyunları yarışması dereceleri okul halk oyunları grupları arasında şu şekilde paylaşıldı :

1. Şişli Motör Sanat Enstitüsü (Erzurum),
2. İstanbul Kızılay Özel Hemşirelik Koleji (Erzurum),
3. Kadıköy Kız Lisesi (Bayburt),
4. Nişantaşı Rüştü Uzel Kız Enstitüsü (Gaziantep).

Gerek yarışmayı düzenleyenleri, gerek gençlerimizin yarışmaya katılmalarını temin eden eğitimcilerimizi ve gerekse bize yurdumuzun birbirinden güzel oyunlarını seyrettiren gençlerimizi bütün kalbimizle tebrik ederiz.

★

ŞİŞLİ TERAKKİ LİSESİNİN DÜZENLEDİĞİ İ. İSTANBUL LİSE VE DENGİ OKULLAR ARASI FOLKLOR ŞENLİĞİ

7 - 8 - 14 - 15 mart 1970 günlerinde Şişli Terakki Lisesinin kendi okulu salonlarında düzenlediği Folklor Şenliği büyük ilgi topladı. Bu ilginin yanında genç lise ve dengi

okul öğrencilerinin güzel yurdumuzun halk oyunlarını çok başarılı şekilde oynadıklarını da ispatladı. Halk oyunları yanında Anadolu'nun birbirinden güzel türkülerini de ilgiyle dinlendi.

29 lise ve dengi okul halk oyunları gruplarının katıldığı bu festival, bir yarışma niteliğinde olmayıp, okulları, mensubu oldukları öğrencileri birbirine kaynaştırma, yakınlaştırma gayesini gütmekteydi. Bunda da muvaffak olundu.

7 mart 1970 günü festivale: 1 — Kalamış Lisesi (Kars), 2 — Arnavutköy Amerikan Kız Koleji (Gaziantep), 3 — Galatasaray Lisesi (Erzurum), 4 — Kabataş Lisesi (Bayburt), 5 — Notre Dame de Sion Kız Lisesi (Artvin), 6 — Çamlıca Kız Lisesi (Erzurum), 7 — Özel Esenış Lisesi (Silifke).

8 Mart 1970 günü festivale: 8 — Site Koleji (Elâzığ), 9 — Levent Lisesi (Erzurum kız - erkek), 10 — Kadıköy Kız Lisesi (Bayburt), 11 — Üsküdar Türk Kız Koleji (Erzurum), 12 — Maçka Sanat Enstitüsü (Van), 13 — Bakırköy Kız Enstitüsü (Tokat), 14 — Beşiktaş Kız Lisesi (Artvin), 15 — Alman Lisesi (Silifke).

14 mart 1970 günü ise: 16 — İstanbul Kız Lisesi (Sivas), 17 — Darüşşafaka Lisesi (Karadeniz), 18 — İstanbul Erkek Lisesi (Artvin), 19 — Beyoğlu Ticaret Lisesi (Erzincan), 20 — Atatürk Erkek Lisesi (Bayburt), 21 — Nişantaşı Kız Lisesi (Erzurum), 22 — Motör Sanat Enstitüsü (Erzurum).

Festivalin son günü olan 15 mart 1970 pazar günü: 23 — Robert Kolej (Elâzığ), 24 — Rüştü Uzel Kız Enstitüsü (Artvin), 25 — Bakırköy Lisesi (Gaziantep), 26 — İstanbul Kızılay Özel Hemşirelik Koleji (Erzurum), 27 — Işık Lisesi (Balıkesir), 28 — Atatürk Kız Lisesi (Silifke), 29 — Şişli Terakki Lisesi (Van) oyunlarını oynadılar.

Ayrıca 4 gün süren bu festivale Kabataş Lisesi, Motör Sanat Enstitüsü, Darüşşafaka Lisesi ve Maçka Sanat Enstitüsü bağlama takımı ile de katıldılar.

Şişli Terakki Lisesi'nin düzenlediği bu festivalde Arnavutköy Amerikan Kız Koleji (Gaziantep), Kadıköy Kız Lisesi (Bayburt), Alman Lisesi (Silifke), İstanbul Kız Lisesi (Sivas), Motör Sanat Enstitüsü (Erzurum), Robert Kolej (Elâzığ), İstanbul Kızılay Özel Hemşirelik Koleji (Erzurum), ev sahibi ekip Şişli Terakki Lisesi (Van) oyunları ile büyük ilgi topladı.

Festivalin açılış ve kapanış konuşmalarını Şişli Terakki Lisesi Müdürü Cihat Arıcı yaptı. Dört gün devam eden festivalde, katılan bütün okullara festivalin hâtrarası olarak birer bebek hediye edildi.

Çok güzel hazırlanan bu festivalin tertip heyeti şöyle idi: Cihat Arıcı (Okul Müdürü), Nevzat Dural (Şişli Terakki Lisesi Beden Eğitimi ve Folklor Rehber öğretmeni), Sadık Yurdakul (Şişli Terakki Lisesi Folklor ve Müzik öğretmeni), Ersin İnan (Şişli Terakki Lisesi Folklor öğretmeni), Yalçın Çubukçu (Atatürk Kız Lisesi Folklor öğretmeni), Üstün Gürtuna (İstanbul Kızılay Özel Hemşirelik Koleji Folklor öğretmeni), 4 gün süren festivalin takdimciliğini Üstün Gürtuna yaptı.

Bu olumlu festivali hazırlayan okul idarecilerini, festivale katılan bütün okulları ve onları temsil eden öğrencilerini candan kutlarız.

TÜRK FOLKLOR KURUMU YILLIK KONGRESİ

TFK Yıllık Kongresi bu yıl 5 ay gecikme ile 15.3.1970 günü Işık Lisesi salonlarında yapıldı. Kurumun Vakıf haline getirilmesi beklenirken 100 bin liraya yakın borçlandığı anlaşıldı. Hesap Komisyonu bunun 45 bin lirasının grup başkan ve öğrencilerinin ücretleri olduğunu bildirdi. Üyeler Kurum'un amatör ruhtan saptırıldığını, üye olanların seçimlere katıldığını ileri sürdüler. Sonunda münakaşalar kavgaya döndü. 22.3.1970 günü Özel Eczacılık Yüksek Okulunda kongreye devam olundu. Ömründe folklorla ilişkisi olmayan ve kongrede üye olanlar yönetim kuruluna seçildi. Başkan seçilen Ruhi Keklioğlu ile Feriha Aslaner göreve başlamadıklarından 25.4.1970 de kongre tekrar toplandı. Bu defa yine folklorla ilişkisi olmayan İstanbul ili merkez kaymakamı Yaşar Aksoy genel başkanlığa, Erdoğan İşiten de üyelğe seçildi. Kongre yeri üyelere bildirilmediği, sadece 2 akşam gazetesinde yayımlandığından, kongre yöneticilerin arzularına göre neticelendi.

Yeni çalışma yılında Kurum yöneticilerine başarılar dileriz.

TFA

Efsaneler :

Kazankaya Efsanesi

Derleyen : Muammer ERKİLİÇ

Kazankaya, Erzincan'ın güneyinde, Beytahtı'nı tam karşısına alıp Karasu'nun tam sol tarafında yükselen genç bir tepedir. Munzurlara bağlı olan bu tepenin doruğundaki çam ve ardıç ağaçları, merhametsizce tahrip edilen bir ormanın eskiden var olduğuna şahitlik ediyorlarmış gibi dimdik durmaktadır. Kazankaya'nın tam tepesinde, kazan şeklinde çok büyük bir taş vardır. Konumuz, bu taşın ve ağaçların efsaneleşmiş bir hikâyesidir.

★
Eski zamanlarda, iyilerin yanında kötülerin de türedikleri devirlerde, şimdi Kazankaya denilen tepeyi otlak olarak kullanan

cimri bir yörük varmış. Bu yörükün malı, davarı, koyunu, keçisi düz dünya imiş. O kadar çok, o kadar çokmuş ki, her gün he didik kazanlarıyla süt kaynatır, kaynatır da kimseye bir parça bile vermezmiş. Değil yabancılarla bir şeycikler vermek, çobanları bile davarı otlatırken sağıp içmeseler açlıklarından ölürlermiş. İşte yörük bu kadar cimrinin biriymiş.

Günün birinde, sabahın erinde süt kaynatırken, yörük bakmış ki karşıdan ihtiyar bir dilenci geliyor. Tilki kadar kurnaz, kurt kadar hain olan bu adam, daha sabahın bu erken vaktinde gelen ihtiyar dilenci belki bir yamak süt ister korkusuyla gidip yün

REKLÂMLARINIZ İÇİN

BASIN İLÂN KURUMU

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Turkoçağı Caddesi No. 1 İstanbul

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01

Telg. Adr. : BASINKURUMU

(Basın : 60407 - 51)

yapağalarının içine saklanmış. Hizmetçisi-ne de :

"Eğer birisi bir şey isterse "ağam burada yoktur, kimseye bir şey veremem" de" diye tembihlemiş.

Kazanın başında duran uzun, kara sakallı, iri kıyım, esmer adamın durumu da makbul bir adam olmadığını gösteriyormuş.

Dilenci kılıklı adam gelip de selâm verdiğinde bu cehennem kösövüsü adamın ağzından ses çıkmamış. Kocaman ağzının içinde bir parça sakızı sağa sola çevire çevire çiğniyormuş. Nur yüzlü ihtiyar açlığa fazla tahammül edememiş ve adamdan bir yamak süt istemiş. Ama hizmetkâr hiç oralı olmamış. Öküz bıçağa bakar gibi ihtiyara ters ters bakmış ve :

"Ağam burda yoktur, ben de kimseye bir şey veremem," demiş.

Meğer, bu dilenci kılığındaki ihtiyar adam Hızır imiş. Tabii her şey ona ayan olduğu için hemen yün yığınının yanına gitmiş, elindeki asasıyla yığına vurarak :

"Kalk kılı ayı, kalk; senin kazanın kayı, davarın ardıç, sen de ayı olacaksın" demiş. Rivayete göre o zamana kadar yeryüzünde bulunmayan ayı nesli böylece ortaya çıkmış!

İşte bugün, bugün tam tepenin tilliğinde koskocaman taş olmuş kazan, sanki bütün kabahat kendisininmiş gibi mahzun mahzun etrafına bakmaktadır. Davarın hepsi ardıç olmuştur. Bu ağaçların düz yerlerindeki yerlerdekiler koyun, kaşl yerlerindeki yerlerdekiler de keçi imiş.

O zamanlar kimse bu ağaçları kesmemiş. Fakat sonradan kesmişler kesmeye ya, kesilen her daldan kan fışkırmış. Onun için bu ağaçları bugün dahi kimse kesmez.

Anlatan : İbrahim Erkalç.

Kelimeler : Düz dünya : pek çok, bol. Hedik : bulgur yapılmak üzere kaynatılan buğday. kaşl : taşlı. Kösövü : tandır veya fırında ateş karıştırmaya yarayan uzun çubuk. Tillik : teppe. Yamak : yağ tavası, içinde yağ eritilen bakır kap.

TÜRKİYE GARANTI BANKASI A.Ş.

KURULUŞ : 1946

Sermayesi ve İhtiyatları Yekünü :
50.000.000.— Lira

Yurt içinde 130 Şube

★

TASARRUF MEVDUATINDA HARBİYE-
DE VE FENERBAHÇEDE TAM KON-
FORLU APARTMAN DAİRELERİ VE
ZENGIN PARA İKRAMİYELERİ

GARANTI BANKASI

(Folklor : 52)

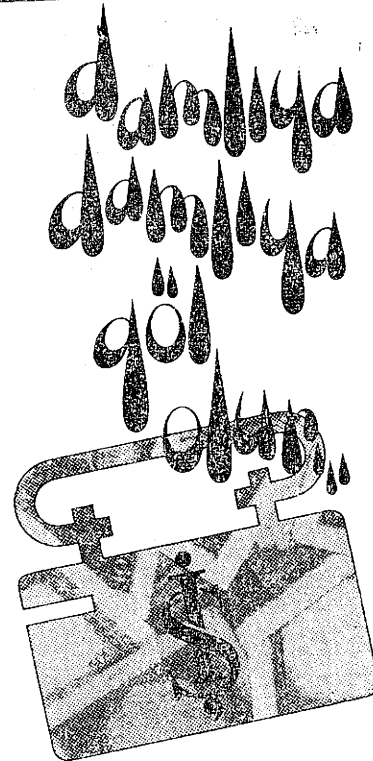

Şiddetli
baş
ağrılarına
karşı

OPON
KULLANINIZ

OPON, baş, diş, adale, sııir, lumbago,
romatizma ağrılarını teskin eder
OPON, bayanların meayyen zaman-
lardaki sancılarında faydalıdır
OPON, günde 6 tablet alınabilir

(Yeni Ajans : 2349 - 53)

TÜRKİYE İŞ BANKASI

paramızın... tatikbalınızın emniyetlidir

(Folklor : 54)

Yıllık abonesi : 15,
altı aylık abonesi : 7,5
liradır.
Yurd dışı senelik abone :
\$ 3. 0 1

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

Basilmiyan yazılar
istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı :
HALK MATBAASI
İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER
Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :
BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul. Tel. : 22 49 74

TÜRK FOLKLOR (= HALKBİLGİSİ) DERNEĞİNİN YAYIN ORGANIDIR